IO. ANDREAE BOSII SCHEDIASMA DE COMPARANDA NOTITIA SCRIPTORUM ECCLESIASTICORUM, ...

Johann Andreas Bose

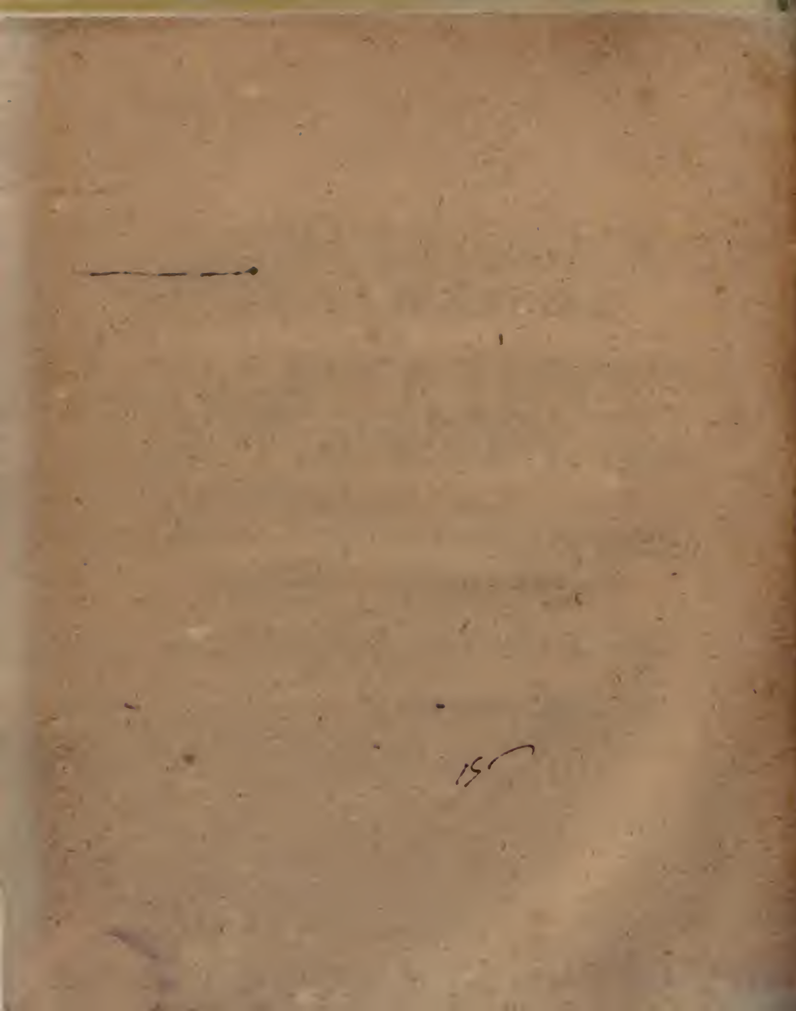
IO. ANDREAE BOSII SCHEDIASMA

DE

COMPARANDA NOTITIA SCRIPTORVM ECCLESIASTICORVM,

antehac priuatim traditum, nunc ſuaſu amicorum recenſitum ac publicatum.

JENAE
Ex officina JOANNIS NISII, ANNO CHR.
cIↄ Iↄ c LXXIII.

SERENISSIMO. PRINCIPI
AC. DOMINO
DOMINO
BERNHARDO
DVCI. SAXONIAE. JVLIACI. CLI-
VIAE. AC. MONTIVM
LANDGRAVIO. THVRINGIAE
MARCHIONI. MISNIAE
PRINCIPALI. DIGNITATE. COMITI
HENNEBERGICO
COMITI. MARCAE. ET. RAVENS-
BERGAE
DYNASTAE. RAVENSTEINII

DOMINO. MEO. ET. PATRI
PATRIAE. CLEMENTIS-
SIMO

PERENNEM. FELICITATEM!

SERENISSIME PRINCEPS,
DOMINE CLEMENTISSIME,

INter congratulationes & plauſus, variasque feſtiuitates, quibus ob recurrentem nunc felicius, quam vnquam antea, SERENISSIMAE CELSITUDINIS TVAE natalem tota illuſtris aula Tua, oppidumque hoc, & quæ in eo eſt Academia Tua perſtrepit, audet etiam hic libellus vna cum auctore ſuo genibus Tuis aduolui. Non quod aut argumento ſuo, aut concinnitate, aliaue dote, tanto Principi placere ſe ſperet poſſè: ſed quod pietate auctoris ſui, quam ille ſum̃isſiſſima ejus dedicatione teſtatam nunc voluit, haud omnino displiciturum ſe SERENISS. CELSIT. TVAE confidit. Quamquam ne ſic quidem

ſacro

ſacro vultui Tuo ſiſtere ſe auſus fuiſſet, niſi tempus, quo in publicum prorupit, fauſto omine in ipſum natalem huncce Tuum incidiſſet. Quare vel hac ſola cauſſa CELSISSIMO TVO nomini conſecrandus videbatur. Poſſem alias inſtituti hujus cauſſas, in his plurima quibus jamdudum SERENISS. CELSITVDINI TVAE obſtrictus ſum beneficia, & honeſtam de ſtudiis noſtris opinionem, adlegare. Verum illis non ſchediaſma paucarum chartarum, ſed juſtum elaboratumque opus & debetur, & dudum votis conatisque noſtris deſtinatum eſt. Nunc ſolummodo pietatem in illa ſoleñi feſtiuitate meam publico aliquo documento teſtari debui. Quod vt clementi vultu excipias, quan-

ta maxima possum summissione oro. Quod superest, DEUM supplex veneror, ut SERENISS. CELSIT. TUAM una cum Serenissima Conjuge, filiolaque, in seram usque senectutem saluos atque incolumes, omniq; bonorum genere adfluentes conseruet ac tueatur: & sicuti superiore anno ditiones Tuas insigni accessione, quam TIBI merito boni omnes gratulamur; ita hoc ineunte, Serenissimam Domum Tuam prole mascula victuraque augeat.

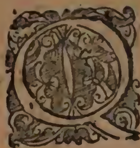
SERENISS. CELSIT. TUAE

Jenæ d. XXIII. Februar. an. Chr. CIↃ IↃ C LXXIII.

seruus subjectissimus

JO. ANDREAS BOSIUS.

LECTORI BENIVOLO Sal.

Vintus jam annus labitur, ex quo honeſtorum aliquot Juuenum, SS. Theologiæ operam nauantium, rogatu ſcholas priuatas in Bellarmini librum de ſcriptoribus ecceleſiaſticis inſtitui. Quibus Introductionem hanc, quam vides, præmiſi. Paucarum aliquot horarum labór erat; & pæne e ſolo memoriæ penu depromtus. Itaque ne relegi quidem ab eo tempore; tantum abeſt vt aliquando publicare animum induxerim. Nuper demum amicorum nonnulli, cum in familiaribus colloquiis de ea injecta esſet mentio, haud ingratum Studioſæ Juuentuti fore exiſtimabant, ſi vulgaretur. Etſi ego non ignorabam quam imperfecta parumque elaborata esſet, tamen eorum conſilio obſequutus recenſui, & in juſtæ disſertationis formam redegi: pauca etiam addidi, ſed non alia, quam quæ ſub manu mihi naſcebantur. Nam vt

atten-

attentiore animo, diligentique meditatione in eam incumberem, non admittebant occupationes aliæ. Quicquid igitur hoc opellæ eſt, boni conſulas oro, nec alio, quam Schediaſmatis loco, non eruditis, ſed tironibus ſcripti, habeas. Quod ſi non omnino diſplicuiſſe intellexero, dabo, DEO dante, alias Introductiones ſimiles, ſed elaboratiores, vt in Notitiam Geographicam, Rerumpublicarum, Religionum, hiſtoriam ſacram, profanam, litterariam, &c. Nam cum ipſa earum ſyntagmata a me perfici poſſe deſperem; ſaltem hac ratione earum cultoribus conſulere decreui. Vale, & ſtudiis noſtris faue; eaque aduerſus obtrectatores noſtros, quorum haud exiguum eſſe numerum indies magis magisque intelligo, tuere.

I.N.I.

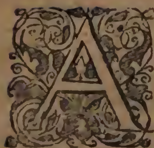
I. N. I. C.

INTRODVCTIONIS
in
NOTITIAM
SCRIPTORVM ECCLESIASTICORVM.

CAPVT PRIMVM.

Ratio appellationis. Notitia genus historiæ. Notitia episcoporum Africæ; villæ Nouilliacæ; officiorum, artificum, emolumentorum, sportularum, delegationum, scholarium; dignitatum vtriusque Imperii; Episcopatuum, prouinciarum, vrbium; Orbis, Galliæ, Franciæ, Imperii Rom. Germanici, Westphaliæ, Genealogica. Augusti breuiarium Imperii. Pancirollus notatus. Notitiæ hujus nomina alia, & descriptio. Ad quam historiæ speciem pertineat. Objectum illius scriptores Ecclesiastici, & eorum scripta. Ecclesiastici vox in hoc genere diuersimode vsurpata. Ecclesiastici Scriptores, pro sacris siue Theologicis vniuerse: pro Christianis: pro Patribus: pro orthodoxis: pro Canonicis: pro Apocryphis. Seneca, Josephus, & Philo inter Scriptores Ecclesiasticos, & cur? Heracleon hæreticus. Absensum H Valesio. Libri ἐκκλησιαζόμενοι, ἀντιλεγόμενοι, apocryphi. Epistola ecclesiastica. Canones Ecclesiastici. κανὼν ἐκκλησιαστικὸς pro consuetudine Ecclesiæ. Libri Ecclesiastici. Ecclesiasticus Siracidis. Scriptorum Ecclesiasticorum appellationes aliæ. Varium eorum argumentum, & discrimen ratione temporis, argumenti, αὐθεντίας, ecclesiarum, idiomatis.

I.

Cturis breuiter, quod DEVS bene vertat, de *Notitia Scriptorum Ecclesiasticorum*, primo omnium appellationis reddenda nobis ratio est. qua primi fortassis vtimur; non tamen sine ratione, nec nouo prorsus exemplo: siue vt habitum animi, siue vt descriptionem litteris consignatam spectes.

II. Nam si mentis, ecclesiasticos scriptores pernoscentis, habitum ea voce designamus, quodnam aptius naturæ illius exprimendæ vocabulum inuenias? Historia omnis, notitia siue cognitio (habitualis scilicet) est. nec aliud quidquam generis locum in definitione ejus temere impleat: præsertim cum ad certam vulgarium quinque habituum Aristotelicorum speciem restringi vix possit. de quo plura alibi. Jam historiæ species, seu potius certæ speciei pars est, quicquid de scriptoribus Ecclesiæ mens nostra percipit. Quidni igitur *Notitiæ* nomine veniat?

libro de natura & varietate historiæ, cap. 2.

III. Sed & descriptiones historicæ, catalogique singularium rerum ac personarum, jamdudum *Notitiæ* consueuere nomine insigniri. Superest ab annis circiter CIↃ CC *Notitia Prouinciarum & ciuitatum Africæ*, seu, vt ejus editor appellat, *sedium Episcopalium Africæ*, ante hos annos XLIII a Jacobo Sirmondo, cui plura ecclesiasticæ antiquitatis monumenta lucem debent, cum opusculis dogmaticis veterum quinque scriptorum, Leporii, Capreoli, Isaaci ex Judæo, Victorini Afri, & anonymi cujusdam vulgata*; continens *nomina Episcoporum catholicorum diuersarum prouinciarum, qui Carthaginem ex præcepto regali venerunt pro reddenda ratione fidei die Kal. Febr. anno VI.* (seu,

* *Parisiis anno 1630.*

(ſeu, vt Sirmondus legi vult, *VIII.*) *regis Hunerici*, ſecundum ordinem prouinciarum vrbiumque, ſed paſſim corrupta, & alibi, Deo dante, a nobis emendanda, diſpoſita. Idem Sirmondus cum Flodoardo edidit Hincmari Rhemenſis *Notitiam villæ Nouilliacæ*, quam a Carolo Caluo impetrauerat.

Vid. Voſſ. de hiſt. lat. 236.

IV. Nempe veteribus *a*) *Notitia* interdum nil aliud eſt, quam deſcriptio, indiculus, recenſio certarum rerum, vt dignitatum, officiorum &c. certi alicujus Imperii, aut certæ illius partis, diœceſeos, prouinciæ, &c. Hinc in libris Juris Juſtinianei *Notitia omnium officiorum, quibus neceſſe eſt per ſacras probatorias militiæ ſociari b*): *Notitia artificum*, ab vniuerſis muneribus immunium *c*): *Notitia emolumentorum*, quæ Præfectus Prætorio Africæ, Conſulares & Præſides ejus, & vnusquisque ex officio eorum de publico conſequi debent *d*): itemque Ducibus in Africa eorumque officiis pro annona & capitu per ſingulos annos præbendorum *e*): *Notitia ſportularum*, patronis fiſci dandarum *f*): *Notitia particularis delegationem*, ante indictionis tempus ſingulis prouinciis transmitti ſolita *g*): denique *Notitia Scholarium h*).

a) Briſſo. Lexic. verb. Jurus: Gothofr. ad L. 1. §. 8. C. de off. Præf. Prat. Afr. Panciroll. comm. in Notit. Imp. p. 3.
b) l. vlt. C. de diu. offic.
c) l. 1. C. de excuſ. artif.
d) l. 1. § 4. & 8. C. de off. Præf. Prat. Afr.
e) l. vlt. §. 6. 17. 18. 19. C. eod.
f) l. 3. §. 3. C. de aduocat. diu. judicum.
g) l. 2. C. de indict.
h) l. vlt. C. de off. Mag. offic.

V. Verſatur & in manibus eruditorum *Notitia dignitatum omnium tam ciuilium, quam militarium, in partibus Orientis & Occidentis*, medio ſæculi quinti Chriſtiani conſcripta, & pridem a Guid. Pancirollo cum prolixis commentariis, nuper etiam a Car. Annib. Fabroto, vt audio, vulgata. Vulgo *Notitiam vtriusque Imperii* vocant. Quem codicem Pancirollus *i*) ab Auguſto primum ſub nomine *breuiarii totius Imperii* compoſitum, a ſequentibus Imperatoribus retentum, ſed ſub nomine *Notitiæ*,

i) præfat. in Notit. Imper. fol. 1.

prout Imperii tempora exigebant, minutum, ampliatum & immutatum censet. Sed breuiarii illius aliud institutum fuisse, apparet ex iis quæ de eo Suetonius Augusto cap. CI, Tacitus annali I cap. XI, & Dio Cassius LVI historiarum in litteras retulerunt. Ipsius instituti vtilitatem, præter Interpretes Taciti, Scipionem Ammiratum *a*), Pium Mutium *b*), Geor. Palearium *c*) J. H. Bœclerum *d*), exponit Clapmarius Arcanorum V, cap. XIV, & Politici passim. Recte tamen *Notitiam Imperii* vocari, haud abnuerim.

a) *lib. 1. disc. 5.*
b) *part. 1. consider at. 59.*
c) *obseru. 46.*
d) *annot. 9.*

VI. Nostro tempore *Notitiam antiquam Episcopatuum Ecclesiæ vniuersæ* dedit *e*), eique varias *Notitias Patriarchatuum sediumque Patriarchalium, Metropolitanorum, Acephalorum, Archiepiscoporum & Episcoporum, Prouinciarum* item *& vrbium Imperatoribus Constantinopolitanis subjectarum*, e MSS. codd. Vaticanæ, regiæ Parisiensis, & Thuanæ bibliothecarum depromtas, adjecit Carolus a S. Paulo, Episcopus Abrincensis. *Notitiam Orbis Geographicam per litora maris & ripas fluuiorum*, Georgius Fournier *f*): *Notitiam Galliæ*, Josephus Scaliger *g*): *Franciæ*, Jo. Limnæus; *Imperii Romano Germanici*, Bœclerus; *Saxo Westphaliæ veteris, finitimarumque regionum*, Jo. Justus Winckelmannus: *Genealogicam Germaniæ, & S. R. Imperii ac externorum aliquot Principum*, Gabr. Bucelinus *h*): aliasque forsan alii.

e) *Parif. an. 1641.*
f) *Parif. 1649*
g) *inter opuscula Varia a Casaubono edita, pag. 69. & deinceps.*
h) *tom. 1. Germaniæ Topo-Chrono-stemmatograph. part. 3. & tomo 2. ac Nucleo histor. parte 2.*

VII. Horum igitur exemplo liceat nobis, cum alias deinceps historiæ species partesve, tum nunc eam quæ de scriptoribus Ecclesiæ agit, *Notitiæ* nomine insignire; idque semel adseruisse. Quod si cui nihilominus displicet, per me sane licet cum aliis *Bibliothecæ Theologicæ, aut ecclesiasti-*

cæ,

cæ, *Apparatus Sacri*, aut quodcunque aliud ei aptius videbitur, nomen illi imponat. Neque enim cum quoquam de voce contendemus: qui alioquin eo ſumus ingenio, vt ne de re quidem vlla libenter, ac ne inuiti quidem, niſi conſcientia jubeat, cum vllo hominum litigemus.

VIII. Quocunque vero nomine appelletur, deſignatur hiſtoria Scriptorum eccleſiaſticorum, operumque ab iis de rebus ſacris exaratorum.

IX. *Hiſtoriam* dixi: quia ad hanc omnino ſpectat, certæque illius ſpeciei pars eſt. Ac agitur quidem de ſcriptoribus Eccleſiæ pasſim in hiſtoriæ pragmaticæ parte, quæ Eccleſiaſtica dicitur, cum, qui doctores vnoquoque tempore in Eccleſia floruerint, exponitur. Sunt & Notitiæ Religionum haud poſtrema pars, cujusque religionis ſectæque, aut eccleſiæ, doctores ſcriptoresve. Neque minus in hiſtoria proſopographica, ſiue perſonarum, doctoribus eccleſiæ, quam aliis doctrina, virtute, rebusque geſtis claris hominibus, ſuus debetur locus. Attamen prout nunc a nobis conſiderantur, eorum hiſtoria proprie ad hiſtoriæ litterariæ partem quæ de ſcriptoribus agit, referenda videtur.

X. Objectum enim illius ſunt *Scriptores Eccleſiaſtici*, eorumque *opera* ſiue *ſcripta*. Qua appellatione qui quæve deſignentur, ex iis quæ ſubjiciemus, amplius eluceſcet.

XI. *Eccleſiaſtici* vocabulum, cum de ſcriptoribus ſcriptisue vſurpatur, non vno ſignificatu accipitur. Latisſimus eſt, cum omnes eos denotat, qui de rebus ad Eccleſiam DEI quocunque modo pertinentibus agunt; adeoque tam antiqui, quam noui federis, tam canonicos, quam apocryphos ſcriptores, etiam Judæos quosdam veteris ſy-

nagogæ, complectitur; ac fere ſolos Gentiles, Judæos, ac Mahumetanos excludit. Quo ſenſu, hac voce Bellarminus, ac Labbeus, in opuſculis infra ſuo loco memorandis, vſi ſunt.

XII. Proximus ille eſt, cum ſoli ſcriptores noui federis ſiue Chriſtiani vocantur *eccleſiaſtici;* ſic tamen vt tam ſacri & θεόπνευστοι, ſiue canonici, quam alii, qui ad noſtra vsque tempora in Eccleſia Chriſtiana floruerunt, eo nomine comprehendantur. Qua ratione ea vſi ſunt S. Hieronymus præfatione libri ſui de viris illuſtribus, Honorius procemio libelli de luminaribus eccleſiæ, quique vtrique libello titulos, quos hodie præferunt, præfixere. Nam etſi in iis etiam Philonis & Joſephi Judæorum ſcripta, ac Senecæ item epiſtolæ ad Paullum Apoſtolum recenſentur: pauci tamen ſunt, nec ob id *eccleſiaſticorum* appellatio amplianda videtur. Ne dicam, Senecam a quibusdam pro Chriſtiano habitum, etſi perperam id factum eſt: Joſephum quoque & Philonem, illum ob teſtimonium, quod Chriſto Seruatori noſtro præbuisſe a plerisque creditur; hunc ob ea quæ, quorundam ſententia, de aſcetis & monachis primæ Eccleſiæ ſub *Esſenorum* nomine ſcripta reliquit, inter Chriſtianos recenſitos esſe.

lib. 1. cap. 1. pag. 4. edit. Valeſianæ.

XIII. Arctius ſignificatum vocis conſtringunt, qui *eccleſiaſticos ſcriptores* ſacris & in codice Biblico contentis opponunt. Vt faciunt omnes illi, quibus iidem ſunt, ac quos vulgo *Patres* vocamus. Atque ſic & Euſebius accipi poteſt, cum ſub initium hiſtoriæ eccleſiaſticæ ait, *ex eccleſiaſticis ſcriptoribus neminem ſe, qui in eo ſcriptionis genere elaborasſet, deprehendisſe.* Μηδένα πω εἰς δεῦρο τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων διέγνων περὶ τοῦτο τῆς γραφῆς σπουδὴν πεποιημένον

νον τὸ μέρος. Nisi quis malit eo quem mox indicabimus significatu accipere. Etiam apud Cyrillum Hierosolymitanum (siue quis alius illius operis auctor est) catechesi XV Illuminatorum *a*) ἐκκλησιαστικοὺς ἐξηγητὰς malim hoc sensu, quam cum doctissimo Valesio *b*) *Catholicos* interpretari. Nulla enim illic hæreticorum mentio fit. En ipsa illius verba: βασιλείαν τετάρτην εἶναι τῶν Ῥωμαίων, οἱ Ἐκκλησιαστικοὶ παραδεδώκασιν ἐξηγηταί. *Quartum regnum esse Romanorum, Ecclesiastici interpretes tradiderunt.* Christianos simpliciter designari, manifestum est.

a) pag 160. ed. Par. an. 1640.
b) not. in Eus. H. E. 2, 25. pa. 42.

XIV. Porro angustiore adhuc significatu soli quandoque orthodoxi per id nomen designantur, & ab heterodoxis discernuntur. Sic Hieronymus *Ecclesiasticos* opponit *hæreticis*. Proœmio commentariorum in Matthæum *c*): *Quibus cunctis perspicere ostenditur, quattuor tantum debere Euangelia suscipi, & omnes apocryphorum nænias mortuis magis hæreticis, quam Ecclesiasticis viuis canendas.* Libro IV commentariorum in Ezechielem *d*): *Quorum alterum refertur ad Ecclesiasticos viros, alterum ad omnes hæreticos.* Epiphanius quoque hæresi LXX *e*) Audianos hæreticos *Ecclesiasticis* opponit. Λόγοι, inquit, συκοφαντούμενοι δεικνύουσι τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς. h. e. interprete Petauio: *Calumniantur, & Ecclesiasticis falsam rationem objiciunt.*

c) tom. 6. edit. Colon. & Antwerp. sub init.
d) tomo 4. pag. 362.
e) tom. 1. pag. 821. edit. Petauiana Paris. ann. 1622.

XV. Quæ loca jam Valesius *f*) indicauit. Qui & Eusebium sic interpretatur, cum II histor. Eccles. XXV Gajum ἐκκλησιαστικὸν ἄνδρα Proclo τῶν κατὰ Φρύγας hæreticorum antistiti opponit; redditque latine *virum catholicum*. Itemque Origenis illa tomo XVI in Joannem *g*): *Dicetque profecto Heraclion, & secum fortassis sentiens alius etiam ecclesiasticus, propter hanc expositionem hæc dicta verba esse in*

f) in Eusebium l. c.
g) tom. 2. pag. 347. ed. Basil. ann. 1571.

ea ſignificatione, qua dictum eſt, MESSIS QVIDEM MVLTA, &c. Denique illud Hieronymi commentariis in Eccleſiaſten *a*): *E contrario intelligendum, quod eccleſiaſticus vir, epiſcopus videlicet & presbyter, ſi de leproſa domo lapidem abſtulerit, in cinerem & puluerem conterendum, dolebit in eo ipſo, &c.*

a) tomo 5. pag. 27.

XVI. De Origene haud repugnauerim: cum ſtatim ſubjiciat: *eſſentque idonei ad ſalutem, ſecundum Heracleonem quidem, quia tales creati fuerint &c. ſecundum Eccleſiaſticum vero propter diligentem præparationem ejus partis animæ, quæ præſtantisſima eſt, &c.* vt appareat, *Eccleſiaſtici* ſententiam illi hæretici opponi. Erat enim Heraclion, quem pasſim *b*) confutat in illis commentariis Origenes, familiaris Valentini *c*) hæretici, & cum eo paria ſentiens *d*); ab eoque orta fuit Heracleonitarum ſecta, de qua Epiphanius hæreſi XXXVI, aliique. De Euſebio quoque facile adſentiar: etſi aliter explicari posſit. At apud Hieronymum alio, eoque ſtrictiore ſignificatu *Eccleſiaſticum* dici, ex addita explicatione, *epiſcopus videlicet & presbyter*, manifeſtum eſt. cujus exempla idem Valeſius paullo poſt pluscula adduxit. Pro orthodoxis autem & alibi vſus videtur Euſebius. Vt cum libro III cap. XXI & ſeqq. agit περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων, *de ſcriptoribus eccleſiaſticis*, (ita enim habet titulus capitis, quem vna cum reliquis ab ipſo Euſebio eſſe docet Valeſius *e*):) *quorum libros* ait *ſinceram Apoſtolicæ traditionis ac veræ fidei doctrinam continere.*

b) Vide pag. 276. 280. 296. 344. 355. 379. 382.
c) Origenes ib. pag. 276.
d) Tertullian. de præſcript. cap. 43.
e) not. in Euſeb. pag. 3.

XVII. Sunt etiam qui libros ſacros, Bibliorum codice contentos, quos nunc in canonicos & apocryphos (quorum illos veteres ἐκκλησιαζομένους, hos ἀντιλεγομένους; *apocryphos* autem, qui in codice Biblico plane non erant, ap-

appellabant) diſtinguimus, hac appellatione diſcernunt; ſed alii aliter, ac diuerſo, immo contrario ſenſu. Nam quidam canonicos; contra ea alii apocryphos (ſi Sixto Senenſi credimus, idcirco *quod publice in Eccleſia legerentur*) ita vocant. *lib. I. Bibliot. ſacræ.*

XIIX. Canonicos ſic vocat Hieronymus epiſtola CXXIX ad Dardanum, cum ait, *veteres ſcriptores abuti teſtimoniis* ex epiſtola ad Hebræos & Apocalypſi petitis, *non vt interdum de apocryphis facere ſolent; ſed quaſi CANONICIS ET ECCLESIASTICIS:* illamque *eccleſiaſtici viri eſſe, & cotidie eccleſiarum lectione celebrari* adfirmat. Eodem ſignificatu hanc vocem vſurpaſſe videtur Auguſtinus, cum libro XXII contra Fauſtum Manichæum cap. IX ab eo poſcit, vt quod dixerat *oſtendat non ex quibuſcunque litteris, ſed ECCLESIASTICIS, CANONICIS, CATHOLICIS:* additque; *Ipſas eſſe quas receperit & teneat Eccleſia toto orbe diffuſa, quæ per illas etiam ſit prophetata: ac per hoc illud quod Fauſtus poſuerat, quia CANONICVM non ſit, non ſe conſtringere:* denique paullo poſt *apocrypham Scripturam* vocat, cujus teſtimonio Fauſtus nitebatur. Leontium quoque libro de ſectis actione II *eccleſiaſticos* libros pro canonicis nominaſſe, obſeruauit Dan. Chamier tomo I Panſtratias catholicæ, libro IV capite I, numero IIX. & IX. *tom. 2. pag. 311.* *tomo 6. edit. Colon. pag. 165.*

XIX. Contrario ſignificatu pro apocryphis, quos nunc vocant, *eccleſiaſticos* dixit Ruffinus in expoſitione Symboli ad Laurentium, cum ait, *eſſe* (præter Canonicos ſcilicet veteris ac noui Teſtamenti libros, quos recenſuerat) *alios libros, qui NON CANONICI, SED ECCLESIASTICI a majoribus appellati ſint, vt Sapientiam Salomonis, & aliam Sapientiam quæ dicitur Sirach, qui liber a-* *tom. 9. oper. Hieronymi, pag. 70.*

pud Latinos hoc ipſo vocabulo ECCLESIASTICVS *appelletur: quo vocabulo non auctor libelli, ſed ſcripturæ qualitas cognominata ſit.*

XX. Rurſus aliter vox iſta accipitur, cum litteræ ſeu epiſtolæ, quæ ab eccleſiaſticis, id eſt Clericis vel Epiſcopis, ad alios eccleſiaſticos, vel & a laicis, plerumque de rebus ad Eccleſiam pertinentibus ſcribebantur, *eccleſiaſticæ* vocantur, vt in canone VII ſynodi Arelatenſis, canone XI Chalcedonenſis, in epiſtola Liberii epiſcopi Romani ad epiſcopos Orientales, in epiſtola Paſchali III Theophili Alexandrini, & alibi. de quibus epiſtolis prolixe agunt Franc. Bernardinus Ferrarius libro peculiari; Carol. Labbeus in obſeruationibus in ſynopſin Baſilicorum *a*); Baronius ad annum Chriſti CXLII numero VI & deinceps; Chriſt. Juſtellus in notis ad Codicis canonum eccleſiæ vniuerſæ canonem CLXXXIX; Blondellus in opere Gallico de primatu in Eccleſia *b*); & nuper Joſua Arndius in Lexico antiquitatum eccleſiaſticarum *c*).

a) a pag. 195. vsque ad 208 edit. Pariſ. ann. 1606.
b) de la primauté en l'Egliſe, a pag. 452. ad 475. vsque.
c) pag. 389. & deinc.

XXI. Ab hac acceptione parum diſtat illa, qua *conſtitutiones* & *canones eccleſiaſtici* (θεσμοὶ & κανόνες ἐκκλησιαστικοὶ) vocantur, qui de rebus ſacris & perſonis eccleſiaſticis ſanciti ſunt. Quanquam ea appellatione aliquando non ſcriptæ conſtitutiones, ſed ſola conſuetudo eccleſiæ indicatur. Vt cum canone II Synodi Nicaënæ dicitur, *multa facta eſſe* παρὰ τὸν κανόνα τὸν ἐκκλησιαστικόν: i. e. *præter conſuetudinem eccleſiaſticam.* Sic Cornelius epiſcopus Rom. in epiſtola ad Fabium, apud Euſebium lib. VI hiſtor. eccl. cap. XLIII, ait Nouatum non percepiſſe, quæ debebat κατὰ τὸν τῆς ἐκκλησίας κανόνα, *ſecundum regulam eccleſiaſticam.* Et Euſebius ipſe lib. II cap. XVII ait, Philonis librum

de

de ascetis in Ægypto continere manifeste τοὺς ἐπὶ νῦν πεφυλαγμένους τῆς ἐκκλησίας κανόνας, *eos qui etiam nunc seruentur regulas Ecclesiasticas:* id est, mores & consuetudines ascetarum Christianorum. Atque sic accipi debet, quod Julius episcopus Romanus in epistola ad Episcopos Ægypti scripsit, *vetare canonem ecclesiasticum, ne decreta absque sententia episcopi Rom. Ecclesiis sanciantur.* τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ κανόνος κελεύοντος, μὴ δεῖν παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου Ῥώμης κανονίζειν τὰς ἐκκλησίας. vt est apud Socratem II hist. Eccles. cap. XIII. Quod Pontificii frustra ad vniuersalem Papæ potestatem trahunt. De quo videri possunt M. Ant. de Dominis VI. de rebup. Eccles. cap. V. section. LXXIX & XCIIX, & Blondellus in opere modo laudato. adde Salmasium de primatu Papæ capite III. *pag. 67. & seqq. pag. 313.*

XXII. Illa vero acceptio valde diuersa est, cum *libri ecclesiastici* appellantur, qui quorumue partes in ecclesia, hoc est in templo, publice recitantur, præleguntur & decantantur. quo spectant Leonis Allatii dissertationes duæ *de libris ecclesiasticis Græcorum.*

XXIII. Angustissima omnium est, qua liber, qui Græcis ἡ σοφία Ἰησοῦ υἱοῦ Σειρὰχ & πανάρετος dicitur, apud Latinos jam olim, vt ex Hieronymo, Ruffino, & Augustino cognoscimus, *Ecclesiasticus* inscribitur. Cujus rei rationem inuestigare nunc nihil attinet.

XXIV. Ceterum primi omniumque latissimi significatus scriptores ecclesiastici alias appellantur *sacri, Theologici,* &c. Secundi, Hieronymo in præfatione catalogi sunt *scriptores ecclesiæ Christi,* & *nostri:* capite XII. *sancti:* Eusebio principio historiæ ecclesiasticæ οἱ διὰ γραμμάτων τὸν θεῖον πρεσβεύσαντες λόγον, *verbum DEI scriptis prædicantes:*

 Ilde-

Ildephonſo Toletano præfatione libelli de ſcriptoribus eccleſiaſticis *viri quorum dictis atque doctrinis ſancta eccleſia toto terrarum orbe diffuſa illuſtratur atque defenditur*: Honorio *luminaria eccleſiæ.* Tertii ordinis, Casſiodoro diuinarum lectionum cap. XVII audiunt *ſcriptores legis diuinæ*; appendici Ildephonſi *veteres tractatores*; aliis *Patres, doctores eccleſiæ*, &c.

XXV. Campus, in quo decurrunt, latisſime patet, neque ſolum Theologica, ſed res eccleſiaſticas quascunque, ſeu quacunque ratione ad eccleſiam ſpectantes, nullo methodi diſcrimine, complectitur. Sane Bellarminus in præfatione pollicetur, ſe eos in catalogum ſuum redacturum *qui de rebus eccleſiaſticis quoquo modo tractant.* Quare non ſolum Theologi, hoc eſt, qui de dogmatis, controuerſiis, caſibus conſcientiæ & morum diſciplina, & ſacris exercitiis agunt, aut ſacras litteras interpretantur, & vulgo *Catechetæ, Dogmatici, Polemici, Scholaſtici, Moraliſtæ, Caſuiſtæ, Aſcetici, Myſtici, Exegetici, Practici* vocantur: ſed etiam ſacri Poëtæ, Oratores, Hiſtorici, Jurisque Canonici conſulti huc pertinent.

XXVI. Proinde deſcribi posſunt, quod ſint ſcriptores illuſtres in Eccleſia DEI viuentes, qui de rebus ſacris aliquid ſcripto conſignarunt.

XXVII. Magna eorum varietas eſt. *Ratione temporis*, quo vixere, cum Bellarmino in ſcriptores *veteris* ac *noui Teſtamenti* hique rurſus per ſecula Chriſtiana diſtribui posſunt. Ratione *argumenti*, in *Theologicos* ſiue dogmaticos (quorum itidem variæ ſunt clasſes, paullo ante recenſitæ: catalogi Pariſienſes XI faciunt, *1. Bibliorum ſacrorum, 2. Conciliorum & Decretorum, 3. Patrum, 4. Theologiæ*

Scho-

Scholastica, 5. Positiua & Moralis, 6. Polemica, 7. Catechistica, 8. Parænetica, seu homiliarum, 9. Ascetica seu librorum spiritualium, 10. Mariana, & 11. librorum Ecclesiasticorum) Historicos, Oratores, Poëtas, & Jureconsultos; seu cum Bellarmino in ordines decem: *1. Explanatorum S. Scripturæ: 2. eorum qui scribunt aduersus hæreticos: 3. Theologorum Scholasticorum: 4. Collectorum & expositorum sacrorum canonum: 5. eorum qui scribunt de casibus conscientiæ: 6. Oratorum Christianorum: 7. Poëtarum sacrorum: 8. Historicorum Ecclesiasticorum: 9. Chronologorum: 10. Piorum libellorum.*

XXIIX. Ratione αὐθεντίας in *genuinos*, seu qui vere sunt eorum quorum nomine inscribuntur; *pseudepigraphos* siue suppositicios; & *dubios*. Ratione *Ecclesiarum*, in quibus vixere, in *Orientales* & *Occidentales*; ac denuo pro diuersitate particularium Ecclesiarum illi in *Græcos, Ægyptios, Asiaticos*, &c. hi in *Italos, Hispanos, Gallos, Germanos, Britannicos, Africanos*, &c. Denique ratione *idiomatis*, quo sua conscripsere, in *Ebræos, Chaldæos, Syros, Copticos, Æthiopicos, Arabes, Græcos, Latinos*, &c.

CAPVT SECVNDVM.

Vnde haurienda Notitia Scriptorum Ecclesiasticorum. Scriptores de iis proprii, ac de vniuersis: Rob. Bellarminus, Anton. Posseuinus, Philippus Labbeus. De singulis pluscula; eorumque laudes ac naui. Scriptores Bibliothecarum Theologicarum.

I.

DE Scriptoribus Ecclesiasticis nonnulla quidem e picturis, statuis & monumentis eorum honori positis aliis, haud pauca etiam ex relatione & sermonibus

eorum qui cum ipſis familiariter verſati ſunt, cognoſci posſunt: pleraque tamen e ſcriptoribus & libris haurienda ſunt. De quibus proinde potisſimum nobis dicendum eſt.

II. Sunt autem illorum duo genera. Vnum veluti proprium, eorum qui de ſolis Eccleſiaſticis ſcriptoribus, & ex inſtituto, ac peculiaribus libris: alterum veluti ſubſidiarium, eorum qui in alterius argumenti ſcriptis, aliaque occaſione de pluribus paucioribusue illorum egerunt. Vtrique autem vel de vniuerſis, aut ſaltem de omnium pluriumue claſſium indiſtincte; vel de certi generis, vniusque aut paucarum claſſium ſcriptoribus tractant.

III. Inter proprios, merito primus locus iis debetur, qui de omnium ætatum claſſiumque ſcriptoribus ex inſtituto exponunt. Quorum primus eſt (ante Poſſeuini enim Apparatum conſcriptus fuit, etſi poſt illum prodierit) liber *de Scriptoribus eccleſiaſticis ROBERTI BELLARMINI*, Marcelli II Papæ ſororis, Cynthiæ Ceruinæ, filii, natione Itali, patria Politiani, profeſſione Societatis, quæ JESV nomen vſurpat, presbyteri, dignitate Romanæ Eccleſiæ Cardinalis, & aliquandiu Archiepiſcopi Capuani, ac poſtremis vitæ annis Paullo V & Gregorio XV Papis a ſecretioribus conſiliis, caroque inprimis, denique anno ætatis LXXIX, ſæculi huius XXI, die XVII Septembris, defuncto. De quo qui plura cupit, adeat Posſeuinum in Apparatu ſacro, Jacobum Fuligattum in vita eius, quæ operibus illius præfixa eſt, & Philippum Alegambium in bibliotheca ſcriptorum ſocietatis Jeſu. *Virum doctum, ingenio felici, judicio ſubtili, lectione multiplici*

tiplici præditum agnoſcit etiam aduerſarius illius Guil. Witakerus.

IV. Qua fini, & quando librum huncce ſuum ſcripſerit, ipſe in præfatione eius ſignificat. quæ videri poteſt. Primum e poſtrema Auctoris recognitione, cum diu per manus eruditorum vagatus eſſet, in lucem prodiit anno ſæculi huius ſextodecimo, obſtetricante Jac. Sirmondo, tum a Romana profectione in Galliam reuerſo: poſtea ſæpius recuſus, ſed fere incuria correctorum multis mendis inquinatus; niſi quod editio, quæ paucis ab hinc annis e typographia regia Lutétiæ Pariſiorum prodiit, a Phil. Labbeo ſumma accuratione emendata eſt: ſed Lugdunenſis quæ paullo poſt prodiit, fœde corrupta. *anno 1663.*

V. Labbeus *haud ſatis ſcire* ſe ait, *an alterum opusculum hisce noſtris temporibus exſtiterit fructuoſius & ſtudioſorum omnium profectui accommodatius.* *Librum omnium quos Bellarminus edidit optimum* vocat D. Calixtus tractatu de coniugio Clericorum ſectione CCII. Et ſane fatendum eſt, eum multa eruditione refertum eſſe. Sed & ſæpius candide profitetur, ſpuria eſſe, quæ non modo Pontificiorum alii pro genuinis laudant; ſed etiam ad quæ ipſemet in controuerſiis prouocauerat. *præfat. diſſert. de Scriptor. Eccleſ.*

VI. Nihilo tamen ſecius merito haud pauca in eo deſiderantur. Primo enim, quod neque Labbeus diffitetur, breuitatis ſtudio *multa ad chronologiam, hiſtoriam, criticamque ſpectantia prætermiſit.* Multos quoque nobiles ſcriptores, partim iam tum, cum hunc librum recenſeret, partim poſtea demum editos omiſit: credo, quod ab hæreticis, id eſt, Euangelicis, publicati fuerant. Etiam meliores eorum, de quibus egit, editiones pleraſque

apud

apud eum frustra quæras, etsi quædam iamtunc prodierant.

VII. Deinde Græcarum litterarum prorsus ἀμύητον fuisse, sicut omnia illius scripta, sic eximie hic liber nouissime ab eo profectus, Casaubono iudice, ostendit: vt proinde iudiciis illius de Græcis scriptoribus satis tuto fidi non possit.

Exercitat. 16. Sect. 150.

VIII. Sed & Bellarminianam in hoc opusculo chronologiam in plerisque mancam, atque a sinceris temporum rationibus alienam esse, pariter Labbeus agnoscit. In historia quoque haud raro turpiter lapsus est.

IX. Denique in gratiam Pontificiorum subinde dubia ac suppositicia scripta pro genuinis venditat, atque adserere etiam rationibus nititur: dogmata qnoque Papistica passim velut aliud agendo interserit ac propugnat. Eoque tironibus sine addita censura inter initia sacrorum studiorum commendari non debet.

G. Calix. epist. dedic. Isagog. Theol. c. 4.

X. Alter in hac classe locus debetur *ANTONIO POSSEVINO*, Mantuano, societatis Jesu sacerdoti, & per quinquennium eidem a secretis, postea nomine Gregorii XIII Papæ variis legationibus in aula Suedica, Moscouitica, Polonica & Cæsarea functo, & postquam iuuentuti instituendæ Græcii, Olomucii, Pragæ, Vilnæ, Brunsbergæ, & Claudiopoli seminaria fundarat, multasque Academias & bibliothecas perlustrauerat, variaque scripta ediderat, anno ætatis LXXIIX, sæculi huius XI, die XXVI Februarii, Ferrariæ defuncto.

XI. Hic enim, vt erat magna variaque eruditione, multarumque rerum experientia instructns, & præterea summe industrius ac laboriosus, (adeo quidem vt noctu pedem

pedem campanulæ adligaret, vt ſtatim atque obdormiiſſet, a ſomno excitaretur) ſub finem ſuperioris ſæculi inter alia publicauit *Apparatum ſacrum ad ſcriptores veteris & noui Teſtamenti, eorum interpretes, Synodos & Patres Latinos ac Græcos, horum verſiones, Theologos Scholaſticos, quique contra hæreticos egerunt, chronographos & hiſtoricos eccleſiaſticos, eos qui caſus conſcientiæ explicarunt, qui canonicum jus ſunt interpretati, Poëtas ſacros, & libros pios quocunque idiomate conſcriptos:* in quo circiter octies mille auctores partim indicantur, partim expenduntur: additis paſſim cenſuris, expurgationibus, emendationibus, correctionibus verſionum aliiſque. Prodiit vaſtum hoc opus primo Venetiis annis ſæculi hujus III & VI; ſed multo locupletius & emendatius Coloniæ Agrippinæ anno IIX. *Doctiſſimum atque laborioſiſſimum opus* merito vocat Voſſius: qui tamen paſſim errores ejus adnotauit: quos ſane haud paucos admiſit. In Proteſtantes etiam ſæpius inuehitur. Bellarmino tamen non vno nomine præferri meretur.

XII. Noſtro tempore *PHILIPPVS LABBE*, Bituricus, Jeſuita Pariſienſis eruditiſſimus, ſed Proteſtantibus omnibus & ipſe iniquiſſimus, Pariſiis anno ∞ IↃ C LX edidit duobus tomis conſtantem *diſſertationem Philologicam & hiſtoricam de ſcriptoribus eccleſiaſticis quos attigit Bellarminus: in qua*, vt titulus habet, *plurima cum ad hiſtoriam, chronologiam, Criticenque eccleſiaſticam ſpectantia explicantur, tum aliorum, præſertim Riueti, Coci, Perkinſii, Toſſani, Gerhardi, Aubertini, Hottingeri, Mareſii, &c. errata caſtigantur.*

XIII. Profitetur autem in præfatione ſe (1.) *diligenter cauiſſe, ne quid repeteret ex iis quæ apud Bellarminum commode*

mode legi possunt; nec castigatione aut illustratione majori indigent: quæ vero is prætermisit, ea ex suis aliorumque eruditorum obseruationibus non neglexisse; ejusque & aliorum errata interdum correxisse; Græcorum Patrum editiones Græcolatinas, ceterorumque scriptorum perfectissimas quasque sollerter indagare studuisse. (2.) Ordinem Alphabeticum amplexum se, tanquam cuiuis magis obuium atque idoneiorem: adjunxisse tamen abacum chronologicum, regiamque epitomen sacræ profanæque chronologiæ, cum versibus technicis, ac plusquam XX Indicibus pernecessariis. (3.) In singulis fere præmisisse auctoris elogium, in quo nomen, cognomen, patriam, parentes, dignitatem, professionem, annumque obitus studiose adnotarit; tum auctores qui de illis locuti sunt, subjunxisse; adhæc editionem præstantissimam sequutum, catalogum operum explicuisse: cum vero illa variis in locis temporibusque excusa sunt, in totidem numeros distinxisse; tandem cum aliquid aut suspectum, supposititium, aut plane spurium occurrit, lectorem monuisse, & Criticorum recentium, præsertim heterodoxorum, inscitiam sæpissime suggillasse. Atque hæc pleraque egregie, non tamen vbique bona fide nec satis plene, præstitit. Adjecit in fine cujusque tomi *addenda & corrigenda* haud pauca: aitque *esse plurima alia adjungenda ac mutanda & emendanda sequentibus editionibus.* Quarum an aliqua hucusq; prodierit, dicere non possum.

XIV. Ad hanc classem referri possunt scriptores *BIBLIOTHECARUM THEOLOGICARUM*, qui fere sola auctorum nomina, librorumque titulos recensent. Cujusmodi sunt qui sequuntur. *1. GISBERTUS VOETIUS*, Theologus Vltrajectinus, in *Bibliotheca Studiosi Theologiæ*, iterum auctius & emendatius edita Vltrajecti anno cIↃIↃCLI:

cIↄ Iↄ CLI: in qua tamen haud paucos, in his quosdam pudendos errores animaduertas: ſatisque apparet, multos auctorum quos laudat, ab eo aut plane non viſos, aut non ſatis fuiſſe inſpectos; quibusdam & plane aliena argumenta adficta. *Appendicem* ad eam dedit aduerſarius illius, *Sam. Mareſius*, Theologus Groningenſis. 2. *GERHARDVS MEIERVS*, Profeſſor Gymnaſii Bremenſis, in *Bibliotheca Theologica contracta*, abhinc annis XII Bremæ excuſa. 3. *PAVLLVS BOLDVANVS*, Veſſinenſis in Pomerania eccleſiæ Miniſter, in *Bibliotheca Theologica, ſiue Elencho Scriptorum Eccleſiaſticorum illuſtrium*, &c. heic loci anno cIↄ Iↄ C XIV; ejusque *Supplemento*, Lipſiæ anno cIↄ Iↄ C XXII publicato. 4. *JO. HENRICVS HOTTINGERVS*, nuper celebris Theologus Tigurinus, in *Bibliothecarii quadripartiti*, anno cIↄ Iↄ C LXIV Tiguri impreſſi, libris III poſterioribus. Et ſi qui præterea id argumentum perſequuti ſunt.

XV. Poſtremo, huc etiam ſpectant varii *CATALOGI BIBLIOTHECARVM THEOLOGICARVM*, tam editi, quam manuſcripti; Notitiæ noſtræ ſtudioſo diligenter conquirendi. Quosdam Manuſcriptorum Apparatui ſuo ſubjecit *Poſſeuinus*.

CAPVT TERTIVM.

Auctores de ſcriptoribus eccleſiæ Noui Teſtamenti peculiares. A. Miræi Bibliotheca Eccleſiaſtica. S. Hieronymi liber de viris illuſtribus. Ei lacinia quædam adſutæ. Imperfecte editum eſſe. Græca illius translatio Sophroniana. Quis Sophronius ille, & cujus æui. Iſ. Voſſii de eo ſententia. Non videri ſuperiore ſæculo confictum. Gennadii Maſſilienſis liber ſimilis argumenti. Quædam in eo ab aliena manu. Iſidori Hiſpalenſis additio ad libros Hieronymi & Gennadii. Ei quoque nonnulla ab alio

adjecta. Egit etiam de quibusdam Hieronymo & Gennadio memoratis. Braulionis additamentum. Hildephonſi Toletani additio, cum aliorum appendicibus. Honorii Auguſtodunenſis liber de Luminaribus Eccleſiæ. Vnde deſumtus. Sigebertus Gemblacenſis de viris illuſtribus: ejusque continuator Henricus de Gandauo. Cur Thomam Aquinatẽ præterierit. Ejꝰ appendix. an Silleberti ſit. Voſſii ἁμάρτημα. Catalogus Script. Eccl. ad Deſiderium. an ſit Hieronymi. Jo. Trithemii catalogus. Ejꝰ naui. Jo. Schopſii Academia Chriſtiana. Miræi Auctarium, & volumen alterum Bibliothecæ Eccleſiaſticæ. Ejus prærogatiuæ ac naui. Jo. Gerhardi Patrologia: defenſa a cauillis Labbei. J. Chr. Hanii Sidera cœli Sionæi, & ſimilis argumenti opuſcula quorundam aliorum.

I.

DE Scriptoribus eccleſiæ Noui Teſtamenti exſtant *ſeptem Nomenclatores veteres*, junctim editi primum a *Suffrido Petro* Coloniæ anno ſuperioris ſæculi LXXX, dein ab *Auberto Miræo* Antvverpiæ anno hujus ſæculi XXXIX ſub titulo *Bibliotheca Eccleſiaſtica*. Vterque notas, poſterior etiam *auctarium* ſcriptorum IↃLIV, & *mantiſſam* aliorum LV, adjecit.

II. Primus horum *S. HIERONYMVS*, anno æræ Chriſtianæ CCCXCII juſſu Dextri cujusdam librum de *omnibus* quos nouerat, (ſunt autem numero CXXXV) *qui de ſcripturis ſanctis aliquid memoriæ prodiderunt, a paſſione Chriſti vsque ad annum XIV Theodoſii ſenioris*, (hunc enim intelligi, alibi docemus *) edidit, ea præcipue fini, *vt Celſus, Porphyrius, Julianus, rabidi aduerſus Chriſtum canes, & eorum ſectatores diſcerent, quanti & quales viri eccleſiam fundauerint, exſtruxerint, ornauerint, ac deſinerent fidem Chriſtianam ruſticæ tantum ſimplicitatis arguere, ſuamque potius imperitiam agnoſcerent: nullum præuium ſequutus*, niſi quod

Hieron. in præfat.

* *Exerc. ad periarch. Joſephi de J. Chriſto [illegible] ſect. [illegible]*

quod *Eusebius*, vt ait, *maximo ei adjumento fuit*, quem & passim sequitur. Inscribitur *catalogus scriptorum ecclesiasticorum* qui merito magni æstimatur ab eruditis.

III. In prima Erasmi editione omnes Apostoli habentur, vitæque Euangelistarum seorsim præmittuntur; sed contra fidem meliorum codicum. Ac fatetur ipse* Erasmus *Hieronymum non recensuisse alios, quam scriptores.* Reliquos vero priore loco ait a Sophronio; posteriore, a Studioso quodam fuisse additos. In editionibus omnibus multa deesse, docet collatio scriptorum codicum, qui passim exstant. Inter meliores habetur, qui Florentiæ in conuentu D. Marci adseruatur, Longobardicis literis exaratus. Noribergensis quoque ab editis haud parum discrepat. vt videre est e specimine, quod dedit vir doctissimus, nostrique amantissimus, Christophorus Arnoldus, sub initium libelli, quem *Testimonium Flauianum* inscripsit.

* *in marg. & sub init. Notar.*

V. Voss. ad Ignatium, pag. 257.

IV. Hujus catalogi Græcam versionem sub nomine SOPHRONII Erasmus cum Epiphanio de vitis Prophetarum, & Hieronymi catalogo; deinde Parisienses inter opera Hieronymi ediderunt. Hunc Sophronium plerique censent eundem esse, cujus Hieronymus postremo capite meminit. Sed Is. Vossius in not. ad Ignatium, ait, *sibi constare, translationem istam Sophronii nomen mentiri.* nam *innumeris locis non esse Græcam; innumeris quoque locis Hieronymi mentem male expressisse. Quicquid in Hieronymo corruptum, eodem modo sese habere in Græco: quæ desunt, heic quoque deesse.* Præterea *paraphrasin illam vbique esse falsam, ineptam; & vbique imposturam sapere: sibi in nulla vnquam bibliotheca*

pag. 258. & 259.

manuſcriptam viſam: nec exſtare in regia Parieſienſi. Ideoque putare ſe nec vſpiam eam exſtare; aut ſi exſtet, vereri ne a recentiſſima ſit manu exarata. nam & recentiſſimos codices Latinos multo meliores eſſe. Quis vero impoſtor ille fuerit, difficile dictu eſſe. Suſpicatur tamen, *Eraſmum animi gratia, vel vt oſtenderet, ſi ſibi fuiſſet voluntas ſua aliis adfingendi, ad hoc neque defuturum ingenium, neque eruditionem, eam nobis ſuppoſuiſſe: Aut potius, a nebulone aliquo fuiſſe deceptum, qui corruptiſſimum Hieronymi catalogum nactus, Græce a ſe redditum huic heroi pro antiqua Sophronii verſione venditarit.* Ac *eandem forſan fuiſſe manum, quæ priorem partem catalogi Hieronymiani corruperit.* Concludit denique: *Inquit Eraſmus, Sophronium adjunxiſſe reliquos illos Apoſtolos, qui nihil ſcripſerunt. Sed vnde hoc reſciuit, niſi ipſe fuerit Sophronius?*

V. Hæc vir ſummus. Cui facile largior, nec Sophronii illius cui tribuitur, nec valde antiquam eſſe. Sed vt ab Eraſmo, aut alio illius æuo confictam credam, adduci non poſſum. Nam cum ex eo quædam iiſdem verbis in Lexico Suidæ legantur; potius eſt vt Suida vetuſtiorem credamus. Qua de re diximus in exercitatione ad periocham Joſephi de Jeſu Chriſto cap. II. §. XXX. Quod autem Eraſmus ait, Sophronium reliquos Apoſtolos adjunxiſſe, id conjectura ductus ſcribere potuit.

VI. Poſt Hieronymum, fine ſæculi quinti, de ſcriptoribus eccleſiaſticis Hieronymi tempora ſubſequutis, & paucis quibuſdam Hieronymo antiquioribus aut æqualibus, ſed ab eo præteritis, egit GENNADIVS presbyter Maſſilienſis, libro *de viris illuſtribus*, etiam a Caſſiodoro cap. XIX diuinarum lectionum laudato. Recentiores editio-

ditiones centum ſcriptores totidem capitibus exhibent; quorum vltimus ipſe Gennadius eſt, Sed in prima Eraſmi editione non modo *Gennadii*, ſed etiam *Gelaſii* Papæ Romani, *Sidonii Apollinaris*, & *Cæſarii Arelatenſis* elogia deſunt. Pervetuſtum quoque exemplar, quod penes Petrum Franc. Chifletium Jeſuitam fuit, *Pomerium*, qui vulgo XCIIX capite habetur, nonageſimo quinto, eoque vltimo, loco recenſet; vt ipſe teſtatur apud Miræum in notis ad caput XCIX Gennadii: additque *& alia eſſe, quæ ſibi Honorati Maſſilienſis apud Gennadium mentionem ſuſpectam faciant*. Et *in MSS. codicibus magnam varietatem reperiri*, etiam Labbeus ait. *tomo 1. Bibliothec. Eccl. pag. 74.* *tomo 1. de ſcript. eccl. pag 343.*

VII. Qui & recte docet*, ea quæ poſt caput LXXXV de Fauſti Rhegienſis libris ſubjunguntur, a poſteriore aliquo ſcriptore fuiſſe adſuta, circa tempora Concilii Arauſicani II, ſiue annum Chr. IↃXXIX. Nam Gennadius circa annum CCCCXCVI defunctus videtur. Quare potius eſt, vt libellum hunc interpolatum dicamus, quam vt cum Eraſmo in vetuſtis exemplaribus extremas catalogi hujus paginas vna cum aliquot auctorum nominibus deeſſe exiſtimemus. ** pag. 215.*

VIII. Tertius veterum *ISIDORVS HISPALENSIS* circa annum Chriſti IↃCX ſcripſit *additionem ad libros Hieronymi & Gennadii*, XXXIII ſcriptores complexam, & ab Oſio Cordubenſe incipientem. Nam quæ de Sixto Papa & XI aliis in quibusdam edd. præmittuntur, alterius auctoris eſſe docet præfatio illis præmiſſa, & pluribus confirmat Bern. Aldretus lib. I. Antiquit. Hiſpan. cap. III. Nec aliter pleriq; MSS. Codices, quibus Garſias Loayſa vſus fuit: qui vtrumque libellum anno CIↃIↃXCIII Madriti *Vid. Miræus tom. 1. Bibliothec. pag. 76.*

driti cum Conciliis Hiſpanicis e MStis codicibus emendatum edidit, ac eruditis notis illuſtrauit, quæ & in Pariſienſi atq; Colonienſi Jac. Breulii operum Iſidori editionibus leguntur. * Multa inde in ſuas adnotationes tranſtulit Miræus.

** pag. 511. & ſeqq. ed. Colon. an. 1617.*

IX. Egit autem Iſidorus de quibusdam ſcriptoribus jam ab Hieronymo & Gennadio memoratis: vt de *Joanne Chryſoſtomo*, de quo Hieronymus cap. CXXIX: & de *Juliano Pomerio, Eucherio Lugdunenſi*, & *Hilario Arelatenſi*, de quibus Gennadius capp. XCIIX, LXIII, & LXIX. Sed de prioribus quædam aliis præterita addidit: de Hilario nihil. Huic libro *BRAVLIO* in prænotatione librorum Iſidori † quædam ſe *ſubjunxiſſe* ait. Quæ neſcio an hodieſuperſint. Iſidori liber MS. exſtat Cantabrigiæ, Oxonii, & alibi.

† apud Miræum l. c. pag. 78. & in fronte operum Iſidori.

X. Ei vero *additionem*, XIV ſcriptores complexam, eodem ſæculo circa annum Chriſti IↃCLX adjecit *HILDEPHONSVS* ſiue *Ildephonſus* (ſunt & qui *Alphonſum* vocant) *Toletanus epiſcopus*, *quæque vetera antiquorum relatu repperit, quæque noua exhibitione temporis repperit*, vt ait, *ſubnotans*, & a *Gregorio* Papa, in quo Iſidorus finierat, incipiens.

in præfatione, apud Miræum pag. 94.

XI. Huic libello, *Ildefonſi* ipſius elogium ſucceſſor ejus *JVLIANVS*; (non autem, vt Voſſius putabat, *Pomerius*, quippe multo antiquior, & finiente ſæculo V mortuus:) Juliani, *FELIX* hunc in epiſcopatu ſequutus, adjecit. Vtriusque vero, tam Ildefonſi, quam Iſidori, libellis ſubjici ſolet *incerti ſcriptoris appendix ſeu libellus de XII ſcriptoribus Eccleſiaſticis*, cujus paullo ante mentionem fecimus. Deſinit in *Marcellino* presbytero, cujus etiam Gennadius cap. XVI meminit: atque etiam de *Cereali*

de hiſt. Lat. 2, 26.

reali, Ruffino & Macrobio, eidem Gennadio memoratis, agit. Vnde haud male colligas, non esse Gennadio (quem tamen legisse non videtur, cum quædam jam ab illo tradita referat) multo recentiorem.

XII. Sæculo XII, Henrici V Imp. tempore, circa annum cIↄ c xx, vt ait Trithemius, (non igitur Friderici II ætate, & circa annum cIↄ c c xx, vt volunt Bellarminus, Vossius, alii; sed nec circa annum cIↄ c LX, vt Blondello visum in Tabula Auctorum libro Gallico de controuersia Eucharistica * subjecta) *HONORIVS*, *Augustodunensis ecclesiæ presbyter*, in libello *de luminaribus ecclesiæ omnes*, vt ait, *ecclesiasticos scriptores a tempore Christi vsque ad sua tempora nominatim expressit, quos ex Hieronymo, Gennadio, Isidoro, Beda, & aliis cognoscere potuit.*

Bellarm. lib. de script. Eccles. Voss. de hist. lat. 2. 57.
** Esclairsissements familiers de la controuerse de l' Eucharistie.*

XIII. Hujus opusculi pars prima ex Hieronymo, altera e Gennadio, tertia ex Isidoro; quarta ex variis desumta est, atque XVII scriptores, in his postremo loco ipsum *Honorium*, continet. In prioribus tamen libris multa admiscuit, quæ apud eos, e quibus pleraque mutuatus est, non exstant, etiam integra elogia. Labbeus *nimio breuitatis studio, aut incogitantia abbreuiatoris, multos* hoc opus *næuos contraxisse* obseruat, *quos Miræus editor lectoribus indicare debuerit.*

tomo 1. de script. eccl. pag. 474.

XIV. Eodem sæculo, sed paullo ante, *SIGEBERTVS Gemblacensis* in Brabantia monachus Benedictinus, anno cIↄ c XII defunctus, *Hieronymum*, vt ipse * ait, & *Gennadium imitatus scripsit* & ipse *vltimum* inter suos *libellum de illustribus viris* CLXX, quorum plerique apud illos non inueniuntur, addito in fine propriorum librorum diligenti & accurata recensione.

** cap. vltimo.*

XV. Sub finem sæculi tertiidecimi *HENRICUS de GANDAVO*, cognomento *Gutbals* siue *Bonicollius*, aliis *Mudanus* a Muda suburbio quondam Gandauensi, hodie pomœrio vrbis comprehenso, Doctor Sorbonicus, & quorundam sententia, monachus ordinis Seruorum, (quod tamen Labbeus in dubium vocat) Archidiaconus Tornacensis, vulgo *Doctor sollennis* dictus, anno cIↃ CC XCIII defunctus, *catalogum virorum illustrium B. Hieronymo inchoatum, & a Sigeberto vsque ad sui æui tempora perductum, ad suum tempus vltra extendere aggresſus est*, vt ipse in præfatione scribit. Comprehendit autem libellus ejus scriptores LX, peruenitque vsque ad annum Chr. cIↃ CC LXXX.

Posseuin. in Apparat. sacro, to. 1. p. 273. Voss. de hist. Lat. 2, 60.

** diss. de scr. eccl. to. 1. pag. 423.*

XVI. Mirantur Posseuinus & Vossius eum non meminisse operum Thomæ Aquinatis, qui jam ante XVI minimum annos obierat: idque *Scoto dedisse eum suspicatur, a quo Henricus ob insignem doctrinam commendatus fuerit.* Sed Labbeus * *vanam* hancce *conjecturam* vocat, cum *Scotus eo tempore, quo Henricus catalogum suum scripsit, vix vllam apud homines famam sibi conciliauerit, neque ex Anglia in Franciam venerit, nisi pluribus post Henrici obitum annis.* Vix tamen dubitem, id odio erga Thomam fuisse factum. Quod autem cap. XLV illius, ejusque libri aduersus Wilhelmum de S. Amore scripti meminit, obiter tantum & occasione Wilhelmi illius factum videtur.

loco cit.

XVII. Henrici libro subnecti solet *appendix* XI scriptores complectens, quorum tamen sex etiam apud Henricum leguntur. Vossius hujus appendicis auctorem facit *Sillebertum* cognomento *vniuersalem*, cujus libros statim secundo loco appendix hæc memorat: nescio quo fundamento nixus. Certe vix tam pauca de se, & eo modo

do scripsisset ipse appendicis auctor. Seduxere Vossium, vt videtur, verba Posseuini * : *Sillebertus cognomento vniuersalis, Glossa continuata Psalterium, & alios diuinæ Scripturæ libros exposuit. Appendix ad Henricum de Gandauo de scriptoribus ecclesiasticis.* Nempe sic accepit postrema illius verba, ac si opus aliquod Silleberti denotarent. cum auctorem designent, qui de Silleberto ista scripserit. Sunt enim ipsissima Appendicis illius verba.

XIIX. Atque hi sunt, quos Miræus junctim edidit, notisque illustrauit. E quibus *Hieronymi*, *Isidori* & *Sigeberti* catalogi etiam inter opera eorum, *Gennadius* quoque tomo IX operum Hieronymi habetur, & ab Erasmo vna cum Hieronymo & Sophronio, Ildephonsus autem cum Isidoro est editus.

XIX. Eodem Hieronymi tomo IX * habetur etiam alius *scriptorum ecclesiasticorum catalogus* ad Desiderium quendam scriptus. Sed tria postrema capita ταῖς αὐταῖς λέξεσι habentur in catalogo Hieronymi vulgato: nisi quod librarii vitio vno alteroque loco nonnulla omissa sunt; & vbi apud Hieronymum est, *ruri vitam monachi exercuit*, heic postremo capite legitur, *ruri vita monachi se exercuit*. Reliqua nil amplius quam judicia de duodecim scriptoribus, cum præfatiuncula ad Desiderium, continent.

* *pag. 219. 222.*

XX. A plerisque omnibus * inter manifestè supposititicia recensetur, quod *inter lumina Ecclesiæ Origenem, Jouianum, Pelagium, hæreticos, ponat: numeretque etiam Hilarium Pontificem, qui S. Leoni successit, qui diu post mortem S. Hieronymi clarere cœpit.* Et tamen sunt in eo nihilominus, quæ Hieronymi esse vt credamus, suadent. Vt quod *Jouinianum se assidue quæstionibus infinitis afficere & vexare* ait:

* *Mar. Victor. & Bellarm. in censura tomi 9. Hieronymi; Labbe, to. 1. p. 446. Riuet. Critic. 1. 4. c. 6. &c.*

ait: quod ad *Desiderium* scriptus libellus: quod *Paullinũ* ait *visum magistrum fieri, & non fuisse ante discipulum;* quod de *Pelagio* ait *sibi grauem caussam ejus verborum pene in toto orbe annunciatam esse:* quod de Augustino, Ambrosio, Dardano, vt æqualibus suis & tum viuentibus loquitur. Nota enim sunt scripta Hieronymi aduersus Jouinianum & Pelagium. Ad Desiderium exstat præfatio ejusdem in Pentateuchum: ejusque & libro aduersus Vigilantium cap. II. *a)* meminit Paullino epistola XIII *b)* precatur, vt *prudentiæ & eloquentiæ* ejus *accedat vel studium vel intelligentia scripturarum.* Eundem epistola CXIII *c)* prolixe ad diligentem scripturarum lectionem hortatur, monetq;, *cum in iis sine præuio & monstrante, semitam non posse ingredi. Dardani* quoque & *Ambrosii* alibi meminit. Augustinum autem æqualem habuisse, etiam vulgo notum.

tom. 3. epist. 103.

a) tomo 2. pag. 159.

b) tomo 1. pag. 35.

c) tom. 3. pag. 284.

XXI At *Origenem,* inquis, *Pelagium, Jouinianum, inter lumina Ecclesiæ ponit.* Immo reprehendit vt heterodoxos, & quorum scripta *veneno* ac *felle* infecta sint. *Luminaria* Ecclesiæ non vocat: sed ait solummodo, Desiderium *velle, vt sibi quasi de luminaribus, quæ toto firmamento mundi refulgent, pauca de scriptoribus &c. manifestissime dicat.* De *Hilario,* fateor, episcopum Romanum multo juniorem Hieronymo fuisse. Sed eum vix puto heic designari. Dixerim potius de Pictauiensi loqui; cujus eloquentiam & alibi celebrat. Hujus elogium cum sciolus aliquis in sequentibus legeret, aliunde adjectis, heic Romanum episcopum designari credidit, addiditque titulum *episcopi Romanorum.* Possis & de Hilario diacono Romano accipere, cui hodie viri docti commentarios in epistolam ad Romanos, Ambrosio falso inscriptos, tribuunt. Sed de his amplius dispiciant alii.

epist. 13. tom. 1. pag. 15.

XXII.

XXII. Recentiorum, qui de ſcriptoribus eccleſiæ Noui Teſtamenti vniuerſe & ex inſtituto ſcripſerunt, primus eſt *JOANNES a TRITTENHEIM* ſiue *TRITHEMIVS*, monachus ordinis Benedictini, & primo Spanheimenſis cœnobii prope Crucenacum in Palatinatu Rheni, dein S. Jacobi majoris in ſuburbano Herbipolitano monaſterii abbas, anno cIↃ IↃ XVI die XIII Decembris defunctus, vir indefeſſo ſtudio, & maximꝰ librorum ſupra omnes amator & cultor: cujus *catalogus ſcriptorum eccleſiaſticorum* Spanhemii ad Jo. Dalbergium epiſcopum Wormatienſem ſcriptus, & anno cIↃ CCCCXCIV tertium emendatus, auctus & completus, eodem anno Moguntiæ, iterum Pariſiis anno cIↃ IↃ XXXI & XLVI cum vberiore acceſſione *Balthaſaris Werlini* Colmarienſis, ordinis Prædicatorum prodiit. Habetur & inter opera ejus Francofurti* excuſa, parte prima: ſed ſi Labbeo† credimus, tantum ex editione Pariſienſi, eoque ſine additionibus Werlini. *ann. 1601. † tomo 1. de ſcr. eccl.

XXIII. Incipit autem a *Clemente Romano*, complectiturque ſcriptores IↃCCCCLXX: inque eo *fere per ſeptennium ſe laboraſſe*, auctor ſub finem teſtatur. Diciturque ad colligendos eos ſcriptores vſus opera Paulli monachi Cizenſis, quem per annos complures quaquaverſum circummiſerit, vt eos inueſtigaret. Ait, ſe *neminem ſcienter omiſiſſe, cujus opuſcula, ingenium & tempora ſcire potuerit: neque ſcripſiſſe quidquam, quod non multis locis vel teſtimoniis fuerit comprobatum: plures tamen præteriiſſe conſilio, quorum nec ſcripta facile inueniantur nec tempora: etiam multos viros doctiſſimos adhuc viuentes, qui varia dicantur opuſcula edere, ſe maluiſſe tranſire ſilentio, quam incerta cogitare.* denique *ductu præcedentium patrum hanc ſyluam ingreſſum,*

de illorum opusculis singula congrua suo proposito collegisse, multos etiam diutina inuestigatione magnis sudoribus & impensis repertos catalogo suo inseruisse.

XXIV. Errores quosdam chronologicos & historicos ejus notat Posseuinus, quibus plurimi alii addi possent. Magirus in eponymologio Critico etiam illud reprehendit, quod *omnes vno calopodio calceet, h. e. iisdem aequet laudibus, quos laudat.*

XXV. Alter est *JOANNES SCHOPFIUS*, Abbas Wurtenbergicus, cujus *Academia Christiana* siue *succincta descriptio Christi, sanctorum Apostolorum, celebriorum Patrum, ac Doctorum ecclesiae, qui passim in orbe terrarum plantarunt Ecclesiam JESU CHRISTI, jam inde a tempore Apostolorum vsque ad Lutherum*, circa annum Christi cIↃ IↃ LXXXVIII conscripta, sed postea cura *D. Jo. Himmelii* b. m. quondam celeberrimi in hac Academia Theologi renouata, aucta, & anno hujus saeculi XVI Spirae edita est. Qui tamen non tam scripta, quam vitam, res gestas, & doctrinam plerorumque; & paullo plures, quam centum, recenset. *Pestilentem librum* vocat Posseuinus: scilicet quia Pontificiis ad palatum non est; quos passim redarguit.

Appar. sacr. to. 1. pag. 702.

XXVI. Tertio huc spectat *AUBERTUS MIRAEUS*, Bruxellensis, S. R. E. Protonotarius, Decanus Antuerpiensis, anno ∞ IↃcXL defunctus, multisque scriptis & varia eruditione celebris, in *Auctario de scriptoribus ecclesiasticis*, & *tomo II bibliothecae ecclesiasticae*. In quorum priore scriptores ecclesiasticos vsque ad finem saeculi XV; in posteriore, rogatu Auberti van den Eede, Canonici Antuerpiensis, nepotis ejus, e schedis illius collecto & edito, eos qui

qui ab anno Christi ∞CCCCXCIV, in quem *Trithemius* desinit, vsque ad ∞IↃCXLI vixerunt, recensuit. *Auctarium* habetur parte priore bibliothecæ ecclesiasticæ, Antuerpiæ anno ∞IIↃCXXXIX edita: pars altera ibidem anno hujus sæculi XLIX prodiit.

XXVII. Auctarium circiter nongentos, Christianos omnes, vno alteroque excepto; pars altera supra mille & quingentos, at vix alios, quam Pontificios, scriptores complectitur. Famianus Strada in epistola ad auctorem scripta profitetur, *admiratum se in bibliotheca hac eruditionem, judicium, perspicuitatem.* Arnoldus autem a Porta, Canonicus Bergizomensis, qui secundam partem digessit, in præfatione eidem parti hujus præfixa ait, auctorem *vt pro sedula sua sagacitate lectori faceret satis, varias bibliothecas, cum publicas, tum priuatas, perlustrasse, & insuper quæ ex Eusebio, Photio, Trithemio, Sixto & Antonio Senensibus, Jo. Molano, Guil. Eisengrenio, Jac. Pamelio, Margarino Bignæo, Cæs. Baronio, Rob. Bellarmino, Ant. Posseuino, Ribadeneira, Willotio, Jo. Pithœo, Pet. Lucio, Alegrio, & aliis in suum lectorisque commodum seposuerit, in auctarium suum rejecisse.*

XXVIII. Addit, *in hoc opus, non ea tantummodo relata, quæ mere ecclesiastica sunt, sed veteris quoque ac recentioris æui Jureconsultos quosdam, Chronologos, historicos, etiam profanos, politicos, Philosophos, Mathematicos, oratores, Poëtas, Grammaticos, aliosque auctorem commemorare: eamque viam & se institisse, dum varia præclarorum virorum opera, quæ post Miræi mortem prodierunt, huic bibliothecæ velut lacinias attexuerit, aut ab illo subinde prætermissa hic illic insperserit.*

XXIX. Fa-

XXIX. Fatetur tamen, *multos illustres scriptores rerum sacrarum a Miræo omissos, multorum lucubrationes omnes non recensitas:* eumque *data opera abstinuisse nominandis auctoribus hæreticis, aliisque scriptoribus damnatis.* Denique, *superstites vel jejune, vel omnino non laudasse, &, si quem fulgentioribus laudibus resperserit, id fere præstitisse aliorum verbis typo jam editis. idque ne aut illis apud alios inuidiam suscitaret, aut sibi obnoxie adulantis suspicionem.*

to. 1. pag. 75. 90. 92. 97. 98. 171. 204. & tom. 2. pag. 347. 364. 414.

XXX. Labbeus passim plagii eum accusat: ejusque errores notat. Et verum est, pleraque ab eo aliunde, & plerumque iisdem verbis transscripta esse, sæpe ne quidem nominatis auctoribus, præsertim a Pontificia religione alienis: neque id diffitetur Arnoldus, quem modo laudauimus. Sed tamen nec illud negari debet, quod idem Arnoldus ait, *in hoc gazophylacium multa congessisse eum, quæ ipse per se fuerit edoctus obseruando, legendo, consultando.* Certe infinita habet, quæ nusquam apud Bellarminum, Posseuinum aliosque reperias.

XXXI. Pertinet huc & IV. *D. Jo. GERHARDI*, p.m. Theologi celeberrimi, & de Academia hac, Ecclesiaq; vniuersa inprimis præclare meriti, *Patrologia* siue *opusculum de primotiuæ Ecclesiæ Christianæ Doctorum vita & lucubrationibus*, a filio D. Jo. Ernesto b. m. *persuasione amicorum, & metu ne ab aliquo alio fide non bona in lucem proferretur,* ante hos annos XIX publicatum. *Nunquam id ab auctore fuisse elaboratum, & ea mente conscriptum, vt sub typis publicis vulgaretur; & sub ista forma & specie ne quidem nomen illius ferre posse;* ac *haud pauca ex Bellarmino, Riuero, Coco, desumta esse;* & filius in præfatione profitetur, & res

res ipsa docet, Ac vidimus ipsi diu ante, quam publicaretur, exempla ejus cum amicis communicata, eum in modum concinnata exarataque, vt facile intelligeres non edendi proposito, sed in vsus priuatos, collectaneorum ritu fuisse adornatum.

XXXII. Quocirca non satis caussæ habuit Labbeus, cur toties plagii eum incusaret, tamque acerbo sale, quoties illius meminit, optimum virum perfricaret: ipse cornicula Æsopica, & passim dicta aliis, etiam nominibus dissimulatis, in rhapsodiam illam suam transscribens: vt jam Hottingerus monuit in enneade dissertationum Philologico-Theologicarum, disputatione VIII. Nunc *a) simiam Bellarmini*, & *b) plagiarium ejusdem* vocat. *quem* scilicet *exscribere soleat. c)*. Alibi *d) insulsissimam Patrologiam Matæologi Jenensis* appellat, ac *inscitiam*, *impudentiam*, & *crassissimum effrontis hominis mendacium* ei objectat. Alicubi *e)* & *Criticorum omnium inficetissimum* dixit.

pag. 175. 176.
a) tom. 2. de Script. Eccles. pag. 54.
b) pag. 156.
c) pag. 164.
d) pag. 163. & seq.
e) tom. 1. pag. 723.

XXXIII. Sed hoc Jesuitæ illi, ac socienis ejus sollenne est, vt criminandi occasionem vndique captent; & quæ ab ipsis profecta non sunt, aut sibi nocitura sciunt, conuitiis insectentur. Bonorum longe diuersum judicium est. Placuit certe, etsi neutiquam elaboratus & plurimis locis mancus, liber summis viris, nec ad hoc vsque tempus quisquam e Protestantibus plenius id argumentum exsequutus est. Auctiorem fortassis emendatioremque & meliori ordine dispositum, daturus erat altera editione filius, nisi præmatura mors vna cum ipso conatum hunc nobis intercepisset. Nouam tamen illius editionem, cum insigni auctario, fine capitis hujus memorando, breui dabit nonnemo nostratium bibliopolarum.

XXXIV. Prodiere & proximis hisce annis aliquot ejus argumenti libelli, ſed de paucis ſolummodo ſcriptoribus agentes. De quibus & ipſis, ſed non niſi pauca ſubjungemus: judicium de plerisque remiſſuri aliis, qui nobis doctiores ſunt, ac judicandi facultate pollent. Placet enim nobis S. Hieronymi * conſilium: qui de S. Ambroſio, *quia* is, quo tempore catalogum ſuum exarabat, *ſupererat, ſuum judicium ſubtrahebat, ne in alterutram partem aut adulatio in eo reprehenderetur, aut veritas.*

* lib. de Scr. ill. cap. 114.

XXXV. Primo igitur abhinc quinquennio quidam *M. JO. CHRISTOPHORVS HAHNIVS* Lipſiæ libellum edidit, qui inſcribitur *Inſigniora cœli Sionæi ſidera, h. e. præcipui primitivæ eccleſiæ N. T. per aliquot ſæcula Patres & Doctores, juxta eorundem ortum, progreſſum, occaſum, πρὸς ὄμμα exhibiti.* Sed is e tanta ſcriptorum eccleſiaſticorum multitudine paucisſimos, nec plures quam XLV, eosque ſolummodo e XII prioribus eccleſiæ Chriſtianæ ſæculis, nec tamen omnibus, ac ſæpe non niſi binos e ſingulis, exhibet. Incipit a *Dionyſio Areopagita*, ac deſinit in *Bernhardo*. Nec alios recenſet, quam de quibus Bellarminus egit, vno *Gennadio CPno* excepto. Et de his quoque ſic egit, vt, ſi excipias B. Hulſemanni lectiones MStas, & Labbeum, pauca admodum a recentioribus in hanc rem ſcripta legiſſe eum, appareat. Nam quæ de duob9 Dionyſiis, de epiſtola Clementis ad Corinthios, Barnabæ item, Polycarpi, & Ignatianis, de Paſtore Hermæ, Origene ſcriptisque ejus, de Proſpero, aliisq; nuper inter doctos diſceptata ſunt, fruſtra illic quæras: quemadmodum & recentiores editiones cum eorundem ſcriptorum, tum Gregorii Thaumaturgi, Tertulliani, Juſtini Martyris, Irenæi,

Cle-

Clementis Alexandrini, Cypriani, Athanasii, Ambrosii, Hieronymi, Epiphanii, Cyrilli Alexandrini, Theodoreti, Leonis M. Prosperi, Fulgentii, Cassiodori, Bedæ, Damasceni, Theophylacti, nunquam oculis vsurpasse, aut de iis aliquid inaudiuisse videtur.

XXXIV. Durum quoque est, quod fine sæculi quinti ait, *ceteros scriptores illius sæculi* (a se præteritos scilicet) *Patrum nomen non mereri.* Et tamen inter eos sunt Joannes Hierosolymitanus, Ruffinus, Sulpicius, Paullinus, Sedulius, Isidorus Pelusiota, Proclus CPanus, Petrus Chrysologus, Eucherius Lugdunensis, Basilius Seleuciensis, Maximus Taurinensis, Claudianus Mamertus, Saluianus, Æneas Gazeus, aliique, qui merito suo magni æstimantur. *pag. 179.*

XXXV. Nempe non est cujusuis, ecclesiasticas antiquitates rite tractare: nec tironum labor iste, sed subacto ingenio judicioque, & multorum annorum studio, nec vulgari eruditione, ad eam rem opus est. Sine quibus præsidiis qui se vasto huic oceano committit (quod non nisi temerarii est) nunquam feliciter enauigabit.

XXXVI. Anno proxime secuto CIↃ IↃCLXIX prodiit in Belgio (ficto *Cosmopolis* nomine præscripto) CHRISTOPH. CHRISTOPHORI SANDII, Borussi, *Tractatus de Veteribus scriptoribus ecclesiasticis*, ejusdem *Nucleo historiæ Ecclesiasticæ* præfixus: in quo tam de scriptoribus diuinis Canonicis & Apocryphis N. T. quam de Ecclesiasticis Antenicænis (vt eos vocat) non sine apparatu necessario, & diligenter egit. Sed passim, vt totum illud opus, veneno Ariano infectus est.

XXXVII. Porro abhinc triennio, Giessæ, edita est

An. 1670. *M. JO. CHRISTOPHORI MEELFVRERI*, Onoldo Franci, *Corona centum Patrum & doctorum Ecclesiæ, ostendens eorum natales, educationem, res gestas, scripta tam genuina quam suppositicia, næuos & errores, ex historia ecclesiastica deducta.* Nempe e quingentis Bellarmino memoratis *elegit centum tantum, sed primarios*, vt ait, *qui nucleus Antiquitatis Ecclesiasticæ merito appellari queant: addiditque quosdam Bellarmino non recensitos, vel ob peculiare factum, vel ob insigne testimonium veritatis. In recensendis* eorum *næuis & erroribus vestigia Centuriatorum legisse se* profitetur, *nec prætermisisse, si qua etiam Chronologica, Historica errata occurrebant.* denique *bis præfixisse libros genuinos & suppositicios, editiones varias, judicia, censuras, elogia.* Incipit ab *Herma*, desinit in *Bernhardo*.

in præfatione.

XXXVIII. Denique *Bellarminiani de scriptoribus ecclesiasticis libri Continuationem, ab anno CIↃ IↃ, in quo desiuit, ad annum CIↃ IↃC*, scriptores CXXI, eosque Pontificios omnes, complexam anno CIↃ IↃC LXV Tulli Leucorum edidit *ANDREAS DV SAVSSAT Parisinus, Episcopus & Comes Tullensis.* Profitetur autem, se *præcipuorum duntaxat seriem consignasse hoc auctario.*

in præfat.

XXXIX. De scriptoribus sacris, vel rerum ecclesiasticarum tractatoribus, & inprimis Patribus Catholicis adhuc exstantibus, nuper etiam commentari cœpit clarissimus Rostochiensium Theologus, *D. AVGVSTVS VARENIVS*, ea, vt ait, methodo vt *in singulis seculis ad IV classes scriptorum nomina reuocaturus sit, 1. scriptorem præcipuorum & fide vel vsu digniorum; 2. siue dubiorum, siue vsu minorum; 3. & 4. suppositiorum vel noxiorum, qui siue sub sanctioribus nominibus superstitionem*

in præambulo Rationarii Theol. § 3.

nem damnabilem occulunt, siue in fabulas exeunt, nulloque se siue magno siue certiore vsu Ecclesiæ commendare possunt. Sic tamen vt *bujus & superioris sæculi scriptorum ecclesiasticorum, & sæculorum sequiorum nobisque propiorum scriptores, inprimis Scholasticos, ceterosque viros ingeniosos, quorum in re ecclesiastica desudauit opera, parcius notaturus, vel de iis scripturus sit.* Cujus operis specimen, siue pars prima, de scriptoribus sæculi primi, sed suppositiciis fere, ante quadriennium Rostochii sub titulo *Rationarii Theologici de scriptoribus Ecclesiasticis* prodiit. Cui vt reliqua breui subjungat vir doctissimus, publico eum nomine rogamus; ac vt possit, ocium ac vires ei a DEO adprecamur. *an. 1669.*

XL. Dum hæc litteris consigno, ab amico mihi indicatur, ac simul inspiciendus exhibetur *Abacus Patrum & Scriptorum Ecclesiasticorum Alphabeticus*, a *M. Jo. Gotfrido Oleario*, Ecclesiaste Halensi eruditissimo, conscriptus, & nuper huc, vt cum Patrologia Gerhardina excudatur, missus. Quod opusculum harum litterarum studiosis erit loco Indicis, e quo vno intuitu cognoscant quæ de XVI sæculorum scriptoribus ecclesiasticis, & quibus locis scripserint alii pleraque, tum a quibus, quando & vbi eorum scripta prodierint. Eoque non solum tironibus, sed etiam doctioribus gratum fore non dubito.

CAPVT QUARTVM.

Enumerantur varia genera scriptorum subsidiariorum. Bibliothecæ vniuersales. Catalogi Bibliothecarum. Lexica. Onomastica. Historici vniuersales, sacri, ecclesiastici, particulares, singulares. Vitæ sanctorum & martyrum.

tyrum. Menologia. Menæa. Synaxaria. Martyrologia.' Epitaphia. Catalogi testium veritatis. Vetus Academia Christiana. Scriptores de controversiis sacris. Critici & philologi sacri. P. Lambecii historia litteraria, & opus de bibliotheca Vindobonensi.

I.

EXposuimus hucusque de propriis Notitiæ nostræ scriptoribus; prolixius aliquanto, fateor, bono tamen, vt speramus, eorum qui plenius accuratiusque ista cognoscere cupiunt. Nunc & de subsidiariis adjiciemus, sed velut obiter ac per indicem. nam de singuli ex instituto agere alterius loci propositique est. Et faciemus ipsi fortassis alibi, si DEVS vitam nobis melioremque fortunam concesserit: saltem in vno alteroque eorum genere.

II. Huc itaque primo spectant Scriptores BIBLIOTHECARVM VNIVERSALIVM: vt *Conradus Gesnerus in Bibliotheca vniversali, sive catalogo omnium scriptorum, in tribus linguis, Latina, Græca, & Hebraica, exstantium & non exstantium &c. publicatorum & in Bibliothecis latentium*; quam postea in epitomen redegerunt, suppleveruntque plurimis locis, primo *Conr. Lycosthenes*, & *Josias Simlerus*, dein *Jo. Jacobus Frisius*; supplemento etiam peculiari auxit *Antonius Verderius*. Itemque *M. Georgius Draudius* in *Bibliotheca classica* parte præsertim prima, &, quoad vernaculos scriptores, in *Biblitheca Germanorum*, & *Exotica*.

III. Quod opus plurimis auctoribus librisque adscriptis a nescio quo locupletatum, ante hos annos XXV in instructissima Bibliotheca publica illustris Reipub. Noribergensis videre memini. In eoque continuando plurimum temporis, operæ, sumtusque consumserat vir eruditissimus

in præfat. diss. de script. ecclesiast.

tisſimus nobisque, dum viueret, amicisſimus, *Joachimus Meiſnerus*, Torgenſis in Miſnia Scholæ Rector. Sed tamen præclarum opus ante annos circiter xv mors optimi viri nobis intercepit.

IV. Par fatum excepit paucis ante annis *Bibliothecam vniuerſalem*, quam moliebatur vir ſummus, *Gabriel Naudæus*, cujus vaſtum & omnium diſciplinarum capax ingenium nihil in hoc genere facile latebat; quique pæne omnes in Italia, Galliaque bibliothecas excusſerat.

V. Ejusdem tituli argumentique opus vaſtisſimum, in tres partes diſtributum, (cujus particulam ait eſſe disſertationem de ſcriptoribus eccleſiaſticis) jam pridem adornabat *Philippus Labbeus*, haud ſcio an meliore fato. Neq; enim id hucusque videre licuit; nec an prodierit, ſatis nobis conſtat.

VI. *Specimen* quoque *Nouæ Bibliothecæ vniuerſalis* nuper dedit, & *ſacris Bibliothecarum illuſtrium arcanis ſiue MSS. Theologicorum deſignationi*, quæ tota huc ſpectat, præfixit, ſimulque difficultatem inſtituti, modumque conficiendæ oſtendit vir eximia pietate, eruditione & morum innocentia clarus, *Theophilus Spizelius*. Qui vtinam ipſe hunc laborem exantlaret! Sed hoc fortaſſe facilius optare, quam ſperare, licet.

VII. Interea fruamur iis quæ in hoc genere jam exſtant. Ea vero licebit haud parum ſupplere ex variis *CATALOGIS BIBLIOTHECARVM* ac *LIBRORVM*, partim editorum, partim adhuc latentium: de quorum diuerſis generibus videndus CL. Voglerus cap. III. Introductionis vniuerſalis in Notitiam Scriptorum. plurimos ſuggeret *Phil. Labbei Bibliotheca Bibliothe-*

bliothecarum, nuper auctius edita. Quosdam & ipsi alia occasione indicabimus. Præ aliis commendari merentur *Catalogi Oxoniensis, Augustanæ, Leidensis, Scauenianæ Hafniensis*, & quos in *Noua Bibliotheca MSS. librorum* exhibet modo laudatus *Labbeus*.

IIX. Spectant huc etiam (II.) e LEXICOGRAPHIS siue *Dictionariorum* scriptoribus, qui sacrorum hominum nomina descriptionesque continent. Quo nomine e veteribus laudari debet *Suidæ Lexicon*, subinde varios Doctores ecclesiæ eorumque scripta recensens. E recentioribus potissimum huc faciunt *Henrici Oræi Nomenclator præcipuorum jam inde a N. C. ecclesiæ doctorum, scriptorum, Professorum, &c: Martini Zeilleri Index historicus multorum sanctorum, scriptis illustrium aliorumque hominum*, (Historischer Anzeiger vieler heiliger/hocherleuchteter und aus den Schrifften bekanter/ auch anderer vornehmen Leute;) *Wolfg. Crugeri Onomasticum Chronologicum virorum literis, dignitate & virtute illustrium: Car. Stephani Dictionarium historicum, geographicum & poëticum*, nuper recensitum, suppletum, & pæne infinitis locis emaculatum a *Nicol. Lloydio*, Anglo: *D. de Iuigne Dictionarium Theologicum, historicum, poëticum, Cosmographicum & Chronologicum*, sæpius Gallice in Gallia excusum, &c.

IX. Huc quoque (III) pertinent ex scriptoribus *HISTORIÆ VNIVERSALIS*, qui sacros & ecclesiasticos scriptores eorumque res & scripta commemorant. Vt e veteribus *Hieronymi Chronicon Eusebianum, Georgii Syncelli & Theophanis Chronographiæ*, cum continuatione nondum edita *Genesii: Chronicon Georgii Hamartoli* manuscriptum: *Geor. Cedreni Synopsis historiarum, Jo. Zo-*

naræ

naræ Annales, Chronica Fl. Dextri, Freculphi Lexouienſis,&c. e junioribus *Index Chronologicus Bucholceri, Chronologiæ Gilb. Genebrardi, Jac. Gordoni, Sethi Caluiſii, Henr. Gutberlethi: Rationarium Temporum D. Petauii*, & ejusd. *liber XIII de doctrina temporum; Jo. Jonſtoni polyhiſtor, Theatrum hiſtoricum Stratemanni, Alſtedii theſaurus chronologicus capp. XIII, XLI, XLIII, & XLIV*, & quoad ſæculum IX & X Chriſtianum CL. *Bœclerus de rebus illorum ſæculorum*, &c.

X. Neque minus huc faciunt (IV) ex *HISTORICIS SACRIS* & *ECCLESIASTICIS, Sulp. Seueri hiſtoria ſacra*, cum *continuatione Chr. Schotani: Euſebii, Socratis, Theodoreti, Sozomeni, Euagrii, Theodori lectoris, Ruffini, Caſſiodori, & Nicephori hiſtoria eccleſiaſtica: Centuriæ hiſtoriæ eccleſiaſticæ Magdeburgenſes*, vt vocantur, cujusque centuriæ *cap. IV; Epitome Lucæ Oſiandri; Annales eccleſiaſtici Cæſ. Baronii*, eorumque *epitomæ Henr. Spondani & L. Aurelii Peruſini*; cum continuatoribus eorundem, *Abrah. Bzouio, Jac. Saliano, Henr. Spondano, Oderico Raynaldo: Jo. Horatii Scoglii eccleſiæ a primordio hiſtoria*: *Matthias Cheſneuius* in *Speculo Chronographico eccleſiæ Catholicæ; Joh. Micrælius* in *ſyntagmate hiſtoriarum Eccleſiæ: Hottingerus* in *hiſtoria eccleſiaſtica*, ſæculi cujusque *capite I; Timannus Geſſelius* in *hiſtoria ſacra & eccleſiaſtica; Compendium hiſtoriæ eccleſiaſtica Gothanum*, & quoad tria prima eccleſiæ ſæcula *Compendium D. Cunr. Horneji*, & *Drama ſacrum B. Dannhaueri*, maxime *Opticæ phænomeno III & VIII: Antiquitates Eccleſiaſticæ D. Balth. Bœbelii* noſtri, ſæculi cujusque *articulo I.* quorum & reliqua ſæcula exſpectamus: quoad ſex priora autem, *hiſtoria eccleſiaſtica D. Joannis Henichii*: quoad quintumdecimum, *Eliæ Ebingeri*, &c. Nam hi omnes

mnes plurima de præcipuis ecclesiæ scriptoribus suppeditabunt.

XI. Etiam (V) qui solummodo *certi* & exigui *temporis*, sed *vniuersalem* tamen, hoc est, omnium pluriumue gentium *historiam* enarrant, subinde scriptorum ecclesiasticorum, etsi pauciorum, sæpe tamen prolixe res commemorant. Quo in genere *Thuanus* plane eximius est.

XII. Neque nihil ad hoc propositum (VI) conducent, qui *PARTICVLAREM* vnius paucorumue populorum, rerumpublicarum, annorum, *HISTORIAM* concinnarunt; nam & hi passim doctrina scriptisque clarorum hominum elogia resque gestas operibus suis inserunt: etsi paucissimorum, si cum priorum generum scriptoribus eos compares.

XIII. Sed maxime omnium ex historicis huc (VII) faciunt, qui *VITAS & ELOGIA* variorum illustrium, etiam doctrina scriptisque, in his sacrorum, hominum scripto consignarunt. Quo pertinent *Elogia Paulli Jouii, Papiri Massoni, Scæuolæ Sammarthani, Julii Cæsaris Capaccii, Jac. Phil. Tomasini; Museum historicum Jo. Imperialis; Jani Nicii Erythræi,* seu potius *Julii Victorii Roscii* (is enim sub illis nominibus latet) *Pinacotheca Imaginum virorum illustrium; Stephani Lusignani catalogus virorum illustrium, Petri Opmeeri & Laur. Bexerling. historia virorum illustrium: Andreæ Theveti Effigies & vitæ virorum illustrium, Græcorum, Latinorum, Christianorum ac Paganorum, ex eorum tabellis, libris & numismatis, &c. Ant. Verderii Prosopographiæ illustrium virorum,* &c.

XIV. Huc etiam pertinent, qui illustres doctrina viros per loca natalia, quæ incoluere, digesserunt. vt fecit

cit in *dialogo de patriis illustrium virorum* vetus amicus noster, *D. Jo. Andr. Quenstedius* Theologus Wittenbergensis clarissimus.

XV. Quemadmodum & illi, qui in vnum opusculum congesserunt, qui eodem fuere nomine. Quo spectant *Leonis Allatii diatribæ de Psellis, Georgiis, Simeonibus, Philonibus, Nicetis: Ant. Sanderi* liber *de claris sanctitate & eruditione Antoniis.* De multis qui *Andreæ* nomine appellati fuere, egit Andreas Saussayus in libro de S. Andreæ laudibus & gloria.

XVI. Sed præcipue huc faciunt, qui *VITAS SANCTORUM* & *MARTYRUM* conscripserunt. Cujusmodi sunt quæ Græce a *Simeone Metaphraste* partim collectæ, partim conscriptæ aut interpolatæ sunt, ac, paucis exceptis, adhuc in celebrioribus bibliothecis MSS. latent: quarum catalogum dedit, multaque egregie de iis obseruauit *Leo Allatius diatriba de Simeonibus:* itemque quas Latine *Aloysius Lipomanus, Laur. Surius, Heribertus Rosweidus* ediderunt, & vastum opus, quod *Joannes Bollandus* & *Gotfr. Henschenius* Jesuitæ ab aliquot annis edere cœperunt: quemadmodum & multa alia hoc genus hucusque inedita.

XVII. Huc etiam referrri possunt *MENOLOGIA* Græcorum varia, quorum vnum Latine ex interpretatione Cardinalis Sirleti *Henr. Canisius* edidit tomo II. lection. antiquarum: aliud e Menæis Græcorum desumtum inque linguam Græcobarbaram translatũ publicauit anno ∞ Iↄ XXIX Venetiis *Anton. Pinellus:* plura passim in bibliothecis latent: antiquissimum creditur, quod in Barberina habetur. Plura de hoc genus libris *Allatius* dissert. I. de libris ecclesiast. Græcorum. *pag. 82. & deinceps.*

pag. 78. & deinceps.

XVIII. Prolixiora his *MENÆA*, de quibus idem Allatius adeundus, pariter breues narrationes de ſanctis admiſtas habent, Græcis *Synaxaria* dicta, quæ & ſeorſim inueniuntur. videndus denuo Allatius pag. XCI. & ſeqq.

XIX. E Latinis huc pertinent *MARTYROLOGIA Bedæ*, (cuius penes me eſt vetuſtiſſimus codex membranaceus, cui paſſim variorum Pontificum, epiſcoporum, presbyterorum, monachorum, Principum item, & aliorum, diuerſis temporibus, nec vna manu, adjecti ſunt) *Vſuardi, Wandelberti, Adonis Viennenſis*, & quod ei præfixum, ac a quibusdam pro Romano veteri habetur; itemque illa *Rabani, Riuii, Romanum*, cum notis in ea *Molani, Rosweidi, Baronii*; & quod *Hieronymo* tribuitur, nuper in Gallia a *Luca Dacherio* editum: tum varia adhuc inedita: in his *Germanicum* noſtræ bibliothecæ Academicæ, Saxonica dialecto conſcriptum; nec non quædam recentiora variis linguis conſcripta. Sicut & *BREVIARIA* variarum eccleſiarum, tam edita, quam MSCta.

XX. Elogiorum ſcriptoribus adfines ſunt qui varia clarorum hominum *EPITAPHIA* congeſſerunt. vt Franc. Swveertius in *Deliciis Orbis Chriſtiani*, & *Epitaphiis jocoſeriis*, & qui certarum prouinciarum, vrbiumque, vt *Brabantica, Sileſiaca, Baſileenſia, Noribergenſia, Auguſtana, Wittebergenſia*, &c. publicarunt. Quibuscum conjungi poſſunt, quæ *Nathan Chytræus* in *Deliciis variorum itinerum, G. Fabricius* in *libris antiquitatum*, & paſſim Itinerum ſcriptores alii, nec non e Chorographicis ac Topographicis haud pauci, exhibent. Nam inter hæc multa ſunt eorum, qui ſcriptis Eccleſiaſticis inclaruerunt. Vetera quædam habes in *appendice Gruteriani Inſcriptionum operis*, & in

in *Roma subterranea* ab *Ant. Bosio, Jo. Seuerano, & Paullo Aringho* descripta: sicuti recentiora apud quosdam Elogiorum scriptores, vt Imperialem, Tomasinum, &c.

XXI. Possunt & (VIII) e Theologis multa ad noticiam scriptorum ecclesiasticorum facientia peti: cum & ipsi passim variorum doctorum dogmata, facta, autoritatemque aut adlegent, aut refellant & sub examen vocent; eaque occasione fusius de iis disserant disceptentue. Inprimis autem huc facit *Catalogus testium veritatis*, a *Matthia Flacio* contextus, cum *additamentis Sim. Goulartii*, & *notis* atque *auctario* scriptoris anonymi nuper Francofurti edito: quodque huic eodem titulo oppositum est opus *Guil. Eisengrenii*, scriptoris Pontificii.

XXII. Nec reticeri debet *Theoph. Spizelii Vetus Academia Christi, iconibus, exemplis & documentis priscorum pietatis veræ doctorum & Professorum illustrata*, ac biennio abhinc Augustæ Vindelicorum publicata: in qua XXII Patrum exercitia documentaque pœnitentiæ, fidei, charitatis, patientiæ, aliarumque virtutum Christianarum, ex historia scriptisque eorum, vna cum elegantissimis eorundem iconibus exhibet: liber dignus quem veræ pietatis cultores diligenter & adsidue manibus terant. Pertinent huc & *Abrah. Sculteti Medulla patrum, Dan. Parei Paratitla Parthenica:* &c.

XXIII. Haud parum quoque contribuent, qui *CONTROVERSIAS SACRAS*, præsertim quæ Protestantibus cum Pontificiis intercedunt, ex antiquitate ecclesiastica prolixius illustrant. Inter quos excellunt e nostris *B. Chemnicius in Examine Concilii Tridentini, B. Gerhardus in Locis, & Confessione Catholica, D. Heil-*

brunnerus in Papatu Acatholico, ejusque hyperaspistes *D. Zeamannus*; *D. Heinr. Hœpffnerus* in *Saxonia Euangelica*; *D. Calixtus* pater in libris *de cœlibatu Clericorum, de visibili Monarchia Ecclesiastica, de transsubstantione*, &c. *D. Horneius* in *Disputationibus Theologicis*, & *tractatu de diuinis Scripturis*: *D. Dreierus* in *Controuersiis cum Pontificiis*; *D. Reinbothus* in *Antikeadio*: & in variis scriptis *D. Joan. Georg. Dorscheus, D. Abrah. Calouius, D. Jo. Meisnerus, D. Gerh. Titius, D. Joach. Hildebrandus, D. Chr. Cortholtus, D. Henr. Mullerus*, aliique.

XXII. E Reformatis, *Dan. Chamieri Panstratia Catholica, Ph. Mornæi* libri *de Ecclesia, de Eucharistia, Mysterium Iniquitatis, Responsio ad Episcopum Ebroicensem*: *J. Rainoldi Prælectiones* & *Colloquium cum Harto*; *Petr. Molinæi Defensio fidei catholicæ, Nouitas Papismi*, & *Monarchia Papalis*; *Gu. Perkinsi Problema de ementito catholicismo Ecclesiæ Romanæ*: *Andr. Riueti catholicus orthodoxus*; *J. H. Hottingeri Hodegeticus Christianus*: *M. Ant. de Dominis libri de rep. Ecclesiastica*: *Jacobi Magnæ Britanniæ Regis Responsio ad epistolam Card. Perronii*, & *liber pro jure regio*: *Isaaci Casauboni exercitationes Antibaronianæ*; *Rich. Montacutii Analecta, Apparatus*, & *Origenes Ecclesiasticæ*: *Rob. Parkerus de politica ecclesiastica*: *Jo. Forbesii Instructiones Historico-Theologicæ*; *G. J. Vossii historia Pelagiana*, & *disputationes Theologicæ* ac *de baptismo*: *Edm. Albertini opus de Eucharistia*, ejusque propugnatores; *Jo. Durelli Vindiciæ Ecclesiæ Anglicanæ*: variaque scripta *Tho. Mortoni, G. Voetii. Nic. Vedelii, Jac. Usserii, Sam. Petiti, Cl. Salmasii, Dau. Blondelli, Jo. Dallæi, Lud. Molinæi, A. Mestrezatii, Car. Drelincurtii*: *Disputationes Theologorum Sedanensium*, & *Salmuriensium*, &c.

XXIV.

XXIV. E Pontificiis denique *R. Bellarmini controuersiæ*, earumque *defensio Gretseriana*; *Jac. Kelleri Papatus Catbolicus*, *Cardin. Perronii Replica contra Regem Angliæ*, *Cœffetellus contra M. A. de Dominis*: *Dion. Petauii* vastum opus *de dogmatis Theologicis*; *Laur. Foreri Antiquitas Papismi*: *Jo. Dartes de Ordinibus ecclesiasticis*, &c. varia opera *Jac. Gretseri*, *Greg. de Valentia*, *Franc. Suaresii*, *Leonis Allatii*, *Melch. Cornæi*, *Theoph. Raynaudi*, &c.

XXVII Pertinet huc & *Lexicon Antiquitatum Ecclesiasticarum Josuæ Arndii*; in quo etiam de præcipuis *scriptoribus ecclesiasticis ad Bernhardum vsque* sub peculiari titulo agitur. *pag. 685. ad 1086. vsque.*

XXVII. Multa heic alia ex eo genere obuersantur animo. Sed non licet nobis nunc quidem patentissimum hunc campum ingredi. Itaque refero pedem, ne quis forte retrahat, manumue injiciat, tanquam limites sibi præfinitos supergresso. Tantum addo, multa hoc genus hauriri quoque posse (IX) e *CRITICORVM* ac *PHILOLOGORVM* scriptis: cujusmodi sunt (1) *Notæ*, & *animaduersiones* in varios scriptores ecclesiasticos, e quibus huc potissimum faciunt *Jo. Scaligeri* & *Arn. Pontaci* in chronicon Eusebii ac Hieronymi: *Lamb. Danæi* in Augustinum de hæresibus; *Joach. Camerarii* in chronologiam Nicephori: *J. Sauaronis* in Sidonium; & in eundem, ac Ennodium, Alcimum, Facundum Hermianensem, Gotfridum Vindocinensem, &c. Conciliaque Gallicana, *Jac. Sirmondi*; in Irenæum, Chrysostomum, Gregorium Nyssenum, Basilium M. Paullinum Nolanum, &c. *Front. Ducæi*; in Epiphanium, & Synesium, *Dion. Petauii*; in Georgium Syncellum, Nicephorum, Cedrenum, Theophanem, *Jac. Goaris*;

Goaris; in eundem Theophanem, aliosque plures, *Franc. Combefisii*: in Eusebium, *H. Valesii*; in Photii epistolas, *Richardi Montacutii*; in Bonifacianas, *Nic. Serarii*; in Pontificales, *D. Blondelli*; in Gennadium, *Gev. Elmenhorstii*; in Origenem contra Celsum, *Guil. Spenceri*: in vitas Patrum & Paullinum, *Herib. Rosweydi*; in Fl. Dextrum, *Franc. Biuarii*; in Philostorgium, *Jac. Gothofredi*, &c.

XXIIX. Deinde (2) qui sub *Aduersariorum, Variarum lectionum, Obseruationum, Miscellaneorum*, similibusque titulis, inter alia & de variis scriptoribus scriptisque ecclesiasticis agunt. In quo genere, quod præsens institutum attinet, non dubito primas tribuere *Casp. Barthio* in incomparabili *Aduersariorum* opere: cujus vtinam & reliquos CXX libros, multo meliores prioribus, quos apud ipsum nitide exaratos planeque prælo paratos vidisse memini, tandem aliquando publicæ luci darent, qui possunt. Verum id vix sperandum est in tanta bibliopolarum peruersitate, qui malunt nugas & quisquilias & crambem toties recoctam semidoctorum hominum, quæ ætatem ferre nequeunt, quam æternitate digna maximorum virorum opera in lucem proferre. Nempe majori sibi quæstui esse vident, immo profitentur, quæ rudes quoque & indocti possunt capere, quam quæ cordatos doctosque & litteris rite imbutos lectores requirunt. Quæ res quantam stragem bonis litteris & rei litterariæ inferat, paucis dici nequit.

XXIX. Præter Barthium, cujus & alia quædam huc spectant, non negligendæ quoque sunt *variæ lectiones J. Gretseri*, *Miscellanea Nic. Fulleri*, *Lectiones sacræ C. Rittershusii*, *Aduersaria sacra Lud. de la Cerda*, *Philocalia Jac.*

Pon-

Pontani; Obseruata in scriptoribus ecclesiastic. J. Fr. Gronouii, &c.

XXX. Denique continentur & in iis qui peculiaria argumenta cum adparatu variorum scriptorum persequuti sunt, haud pauca huic instituto conducentia: quorum cum infinitus sit numerus, præstat neminem, quam paucos, nominasse. Itaque finiam hoc caput, cum duo commemorauero opera celeberrimi viri, & de nobis etiam præclare meriti, *Petri Lambecii,* Consiliarii, Historiographi & Bibliothecarii Cæsarei: *Prodromum* scilicet *historiæ litterariæ*, & vastum opus *de bibliotheca Cæsarea Vindobonensi,* cujus jam tomus sextus, vt audio, excuditur: Faxit DEVS, vt & reliquos XIX (tot enim præterea promittit) totumque historiæ litterariæ desideratissimum corpus aliquando si non nobis, saltem posteris, si qui futuri sunt, nostris absolutum perfectumque dare possit. Ex vtroque quantum augeri perficique Notitia nostra queat, vel ex iis quæ jam prodiere partibus apparet: in quibus de scriptoribus ecclesiæ pluribus, quibusdam & antea ignotis, multa erudite obseruantur: in altero etiam catalogi locupletissimæ illius bibliothecæ cum veteres exhibentur, tum noui accuratioresque texuntur.

CAPVT QVINTVM.

Quinam scripserint de Scriptoribus ecclesiasticis certarum classium; vt Biblicis; apocryphis; certi argumenti; supposititiis ac dubiis; orientalibus; certarum nationum; certorum ordinum; certæ dignitatis; sectæ. Scriptorum de singulis, varia genera. Vtilitas Notitiæ nostræ.

I.

DIximus de iis qui de varii generis ſcriptoribus eccleſiaſticis egerunt. Nunc addemus, qui de certi generis, vniusque claſsis, præcipuos, tam proprios, quam ſubſidiarios.

II. Speciatim igitur de *SCRIPTORIBVS SACRIS*, Bibliorum codice contentis, præter eos qui in ſacram Scripturam vniuerſam, aut magnam ejus partem, commentarios ac notas ſcripſerunt, pluscula ſuppeditabunt, cum qui in Loco de Scriptura de ſingulis illius libris prolixius agunt, vt *Gerhardus tomo I*, & illius *Exegeſi Riuetus in Iſagoge* &c. tum peculiaribus operibus *D. Michael Waltherus* in *officina Biblica*, & *Sixtus Senenſis lib. I. II. VII. & IIX. bibliotheca S.* cum additionibus *Jo. Hayi*, & alterius cujusdam in nuperrimis editionibus: itemque ex hiſtoricis ſacris *Tornicllus* & *Salianus*, ejusque abbreuiator *Spondanus*; De Apocryphis, ſeorſim *Raynoldus* in *prælectionibus* ſiue *cenſura librorum apocryphorum V. T.*

III. De *HISTORICIS* vero ſacris & eccleſiaſticis, *Vosſius de hiſtoricis Græcis & Latinis*, *Zeillerus* in libro quem vocat *Hiſtoricos, Chronologos & Geographos celebres*; De *EXEGETICIS* ſiue Interpretibus SS. literarum *Sixtus Senenſis libro IV* modo laudati operis, & breuiter *Ant. Sanderus, Jo. Molanus, A. Schottus, Fab. Juſtinianus, Jac. Zannachius, Jac. Pamelius*, aliique *in Indicibus Commentatorum biblicorum*, *Beſodnerus* in *bibliotheca Theologica*, quique pædiam aut methodum ſtudii Theologici conſcripſerunt; qui & aliarum claſsium ſcriptores præcipuos recenſent.

IV. De *SVPPOSITITIIS* ac *DVBIIS* exſtant *Wilh. Perkinſi Problema de ementito Catholiciſmo eccleſiæ*

Ro-

Romanæ, *R. Coci censura Scriptorum ecclesiasticorum*, *Riueti Criticus sacer*: & quoad prima tria Ecclesiæ sæcula, *D. Danbauerus* in *Dramate sacro pareptica dramaticæ theatro III.* quoad primo, etiam *D. Varenius* in *Rationario* supra laudato. Simile opus promisit *Labbeus*, sed nondum dedit, opinor. De dubiis Scriptoribus scripserat etiam peculiare opus *Barthius*, sed disparuit post obitum ejus.

V. De *ORIENTALIBVS* duum primorum Ecclesiæ sæculorum prolixe egit in vasto opere cui titulum fecit, *Illustrium Ecclesiæ orientalis Scriptorum, qui sanctitate & eruditione primo & secundo Christi sæculo floruerunt, vitæ & documenta*, *Petrus Halloix*, Jesuita; qui & separatim *vitam & documenta Justini Martyris*, ac *Origenem defensum* dedit. *Duaci 1633. & 1636.*

VI. De *HEBRÆIS, SAMARITANIS, COPTICIS, ÆTHIOPICIS, SYRIS, CHALDÆIS, ARABICIS*, *Hottingerus in bibliotheca orientali*, siue *Smegmatis Orientalis lib. III. part. II. in bibliothecario quadripartito lib. II. bibliothecæ Theologicæ cap. II. III.* *CHALDÆOS* suppeditabit *catalogus* ab *Hebed Jesu* conscriptus, ab *Abrahamo Ecchelensi* Latine redditus, ac notis illustratus, a *Barth. Nibusio* vero ante hos annos XVIII Moguntiæ editus. Idem & *bibliothecam orientalem*, Chaldæos, Syros & Arabicos scriptores, tam ecclesiasticos, quam profanos, jam ad vmbilicum perductam breui se daturum pollicetur, nescio an hucusque editam. Quorundam nomina & scripta etiam *catalogi bibliothecæ Leidensis*, *Golii*, *Erpenii*, *Escurialensis*, & *Christ. Rauii Spolium Orientis* suggerent.

VII. E SINGVLARVM NATIONVM scriptoribus cognoscere licebit HISPANICOS ex *Andr. Taxandri catalogo clarorum Hispaniæ scriptorum*; *Alphonsi*

Garsiæ Matamori libro de Academiis & claris scriptoribus Hispaniæ, qui habetur *tomo II Hispaniæ illustratæ pag. 801. & deinc.* ejusdem *narratione apologetica de viris Hispaniæ doctis,* & *Andr. Schotti bibliotheca Hispanica tomo II præsertim I, IX, & X classibus.*

IIX. GALLOS, ex *Ant. Verderii bibliotheca Gallica; Andreæ Quercetani Bibliotheca historicorum Galliæ, per Lud. Jacobum a S. Carolo* locupletata : & *serie auctorum, qui de rebus Francicis scripserunt, Phil. Mareschalli Duce artium & scientiarum; Claudii Roberti* & continuatorum *Gallia sacra; Ludouico Jacobo a S. Carolo de scriptoribus Cabilonensibus; Pet. Columesii Gallia orientali; Andr. Saussayo de mysticis Galliæ scriptoribus; Guil. DuValli elogiis Professorum regiorum Gallicis; Gabriele Lurbeo de illustribus Aquitaniæ viris a Constantino M. vsque ad nostra tempora; Francisci Crucimanii bibliotheca scriptorum vernaculorum,* & alterius opere ejusdem argumenti nuperrime edito.

IX. BRITANNICORVM notitiam suggerent *Jo. Balæi centuriæ scriptorum Anglicor.* & *Jo. Pitseus de scriptoribus Anglicis; Richardus Smitheus in Floribus historiæ Eccles. Gentis Anglorum,* eorumque *præfatione : Tho. Demsterus in historia eccles. Scotorum;* Hottingeri *Bibliotheca Anglorum contracta,* libro I Bibliothecarii quadripartiti, cap. III. HIBERNICOS *Jac. Waræus de scriptoribus Hiberniæ.*

X. ITALICOS, *Doni bibliotheca Italica; Ferdin. Vghelli Italia sacra; Jac. Alberici catalogus illustr. scriptorum Venetorum; Ant. Riccobonus* in libris *de Gymnasio Patauino : Ant. Stellæ elogia Venetorum; Augustinus Superbus de scriptoribus Venetis, & Ferrariensibus; Jo. Nicol. Paschalis de Doctoribus Bononiensibus ab anno Chr.* cIↄ *vsque ad* cIↄ Iↄ c XXIII;

Pan-

Panuinius de Veronæ vrbis viris doctrina illustribus; Mich. Poccianti catalogus scriptorum Florentinorum; Vb. Folietæ elogia clarorum per Liguriam virorum, Jo. Bracellensis de ill. scr. Genuensibus.

XI. *GERMANICOS, Hier. Zieglerus de viris illustr. Germaniæ: Ægidius Periander* in *Germania sua, Jo. Tritbemius de luminaribus Germaniæ, Pantaleonis vitæ doctorum virorum Germaniæ; Corn. Loosæi* siue *Callidii catalogus illustrium Germaniæ scriptorum, Melch. Adami vitæ Theologorum Germanorum; Gabr. Buccelini Germania;* Variæ noticiæ *scriptoribus Germanicis,* a *Frebero, Goldasto* aliisque editis præfixæ.

XII. *BELGICOS Valerii Andreæ Desselii bibliotheca Belgica; Aubertus Miræus de scriptoribus Belgicis, Franc. Sweertii Athenæ Belgicæ, Guil. Gazeti bibliotheca scriptorum Belgicorum Gallica; Anton. Sanderus de scriptoribus Flandricis, Gandauensibus & Brugensibus,* & in *Flandria illustrata; Dionysius Harduinus de scriptoribus Flandriæ* nondum editus; *Aug. Wichmans* in *Brabantia Mariana, Suffridi Petri de scriptoribus Frisiæ decades XVI cum dimidia, Andr. Cloucquius in Academia Lugdugno-Batava, & Meursius* in *Athenis Batauicis: POLONICOS, Simon Starauolscius* in *centuria scriptorum Polonicorum; DANICOS, Alb. Bartholinus lib. de scriptoribus Danicis, & Erasmus Vindingius* in *Academia Hafniensi,* ac fortassis alios alii.

XIII. E certorum *ORDINUM* scriptoribus *DOMINICANOS* recensent *Antonius Senensis de Conceptione* in *bibliotheca virorum insignium ordinis Prædicatorum;* cum ejusdem chronico ordinis Dominicani edita; *Ambrosius Gazzeus* in *catalogo virorum ex familia Prædicato-*

rum doctrina illustrium; Leandri Alberti libri VI de viris illustribus ordinis Dominicani; Jo. Michaëlis Pii vitæ virorum illustrium ordinis S. Dominici, Ant. Malletus in *historia virorum illustrium, qui aut Priores aut Religiosi fuerunt in conuentu S. Jacobi Parisiensis ordinis Prædicatorum; Joannes Garsonius de Viris illustr. Ordinis Prædicatorum: Seraphini Razzi historia* Italica *virorum illustrium ordinis Prædicatorum;* & anonymi scriptoris *Index præcipuorum auctorum qui spiritualia & moralia scripserunt ex familia Prædicatorum: Alph. Fernandez* in *Notitia Scriptorum, Præsulum, &c. ejusdem sacræ familiæ.*

XIV. *FRANCISCANOS* indicabunt *Henr. Willoti Athenæ,* siue liber de scriptoribus ordinis Franciscani; *Lucæ Wadingi scriptores ordinis Minorum; Petrus Rudolfus Tossiniacensis* in *historia Seraphica, Franc. Gonzaga de origine & progressibus Seraphicæ Religionis Franciscanæ; Franc. Lanouii Chronicon generale ordinis Minimorum; Angeli a S. Francisco catalogus scriptorum illustrium Anglorum Seraphici ordinis S. Francisci;*

XV. *BENEDICTINOS Arnoldus Wion* in *Ligno vitæ; Jo. Trithemius libris IV de viris illustribus ordinis S. Benedicti; Ant. de Repez* in *chronico ordinis Benedictini;* Meierus lib. II Biblioth. Theol. cap. xv addit *Franc. Juanos. AVGVSTINIANOS Eremitas Antonius de Busto* eremita Augustinianus *de viris illustribus ordinis sui; Corn. Curtii virorum illustrium ex ordine Eremitarum S. Augustini elogia cum iconibus; Jos. Pamphilii Chronica ordinis Eremitarum S. Augustini; Thomæ Gratiani Anastasis Augustiniana.* Meierus addit *Phil. Elssium. CANONICOS REGVLARES, Joannes de Nigra Valle de scriptoribus ordinis Canonicorum*

nicorum regularium; Joannis Buschii Canonici regularis S. Augustini catalogus MS. virorum illustrium ordinis sui; Celsus de Rosinis in Lyceo Lateranensi.i.e.*Elogiis illustrium scriptorum Ordinis Clericorum Canonicorum regularium Saluatoris Lateranensis; Voetius* & *Meierus* etiam *Philippum Nouariensem* memorant.

XVI. *CARMELITAS* suggerent *Arn. Bostius* & *Augel. Sabarro* libris *de viris illustribus ordinis sui* nondum editis, & *Augustus Bischaretus* in MS. lib. *de scriptoribus Carmeliticis. Trithemii, Petri Lucii,* & cum prodierit, *Lud. Jacob a S. Carolo bibliotheca Carmelitica;* itemque ejusd. *Trithemii, Aub. Miræi* & *Joannis de Carthagena, de ortu, progressu ac viris illustribus Ordinis B. Mariæ de monte Carmelo.. Alph. a Matre Dei Index scriptorum Carmelitarum Excalceatorum,* & *Eman. Roman de illustribus viris ordinis Carmelitarum.*

XVII. *CARTHVSIANOS, Arnold. Bostius libro de viris illustribus Carthusianorum; Jac. de Plebe in catalogo ill. scriptorum ejusd. Ordinis; Theodori Petreii Bibliotheca Carthusiana. CLVNIACENSES Martinus Marrier* in *bibliotheca Cluniacensi,* & *Andr. Quercetanus* in *notis* ad eam: *PRÆMONSTRATENSES Joannes le Page* in bibliotheca Præmonstratensis ordinis, & *Miræus* in *Chronico* illius ordinis. *CISTERCIENSES Miræus* peculiari opere; & *Carolus de Visch,* Meiero laudatus, *Angelus Manrique* in *Annalibus Cisterciensibus. SERVORVM,* Archang. Gianius in annalibus illius Ordinis. *CAMALDVLENSIVM* Hastiuillius in historia Romualdina & Augustinus in hist. Camaldulensi. *JESVITAS* denique indicabunt *Petrus Ribadeneyra* ejusque continuator *Phil. Alegambius* in *bibliotheca Jesuitica.*

XVIII.

XVIII. Certæ dignitatis ſcriptores eccleſiaſticos enarrant *Ludouicus Jacob in bibliotheca Pontificia*, & qui *vitas Pontificum* ſcripſere, *Anaſtaſius Bibliothecarius, Luitprandus, Platina, Stella, Rob. Barns, Panuinius, Cicarellus, Dietericus*, &c. *Alph. Ciacconi Pontificale, de geſtis Ro. Pontificum & Cardinalium*, auctum a Franc. Cabrera, & Andr. Victorello, *Ludou. Caſtanæi Nomenclator Cardinalium qui ab anno CIↃ quippiam commentati ſunt; Franc. Maria Turrigius de ſcriptoribus Cardinalibus eccleſiæ Romanæ; Ant. Auberi* in *hiſtoria generali Cardinalium*: & *Lud. Jacob* in *bibliotheca Cardinalitia*, neſcio an jam publicata: *Antonius de Macedo* in *Luſitania infulata & purpurata*; *Ant. Sanderi Elogia Cardinalium ſanctitate, doctrina, armis illuſtrium*. &c.

XIX. E certarum ſectarum ſcriptoribus, præter Poſſeuinum aliosque jam laudatos qui ſolos *Pontificios* recenſent, de *Reformatis* egit *Jac. Verheiden*, de *Janſenianis* & *Anti-Janſenianis*, *Otto*, de his etiam *Labbeus*; de *Anti-Jeſuiticis* anonymus quidam; de *Anti-Trinitariis*, *D. Calouius* in indice novæ editioni Socinifmi profligati præfixo. Plerarumq; ſcriptores præcipuos, præter *Voetium, Meierum*, & *Hottingerum* in bibliothecis ſuis, commemorat *Hornbeckius*, in *Summa controuerſiarum*, *D. Calouius* in *pædia Theologica* &c. Et hi omnes fere nil præter nomina ſcriptorum ſuppeditare poſſunt.

XX. Quos hucusque enumerauimus, omnes de pluribus Eccleſiæ ſcriptoribus junctim exponunt. Quibus denique addi poteſt aliud genus eorum, qui de ſingulis ſeparatim. Vt ſunt (1) *Vitæ ac elogia ſingulorum*: quarum optandum esſet ab aliquo indiculus conficeretur. (2) *Orationes*

tiones panegyricæ, & funebres, programmata funebria, epicedia, epitaphia, illustrium Ecclesiæ doctorum: & si quo alio titulo aliquid de illis exaratum exstat.

XXI. De vtilitate notitiæ hujus non est cur prolixe dicamus, adeo manifesta est. Verbo: nemo Scriptores Ecclesiasticos recte leget, laudabit, refellet, interpretabitur, & in vsum transferet, nisi qui nouerit, quo singuli tempore, locoq;, qua conditione vixerint; cui sectæ ac vitæ instituto addicti fuerint; qua occasione, quo proposito, quo doctrinæ apparatu instructi, quo tempore locoq; sua exarauerint, &c. Atqui hæc omnia notitiæ nostræ est docere.

CAPVT SEXTVM.

De Editionibus Scriptorum Ecclesiasticorum. Scriptores de iis. Meliores Editiones Bibliorum Hebraicorum, Noui Testamenti Græci & Græcæ Bibliorum versionis. Varii MSS. codices Bibliorum Hebraici & Græci. Fragmenta Græcarum versionum. Paraphrases Chaldaicæ. Pentateuchus Samariticus, ejusque versio. Versiones Arabicæ, Syriacæ, Æthiopicæ, Persicæ. Meliores editiones Latinæ vulgatæ. Euangelia Gothica. Versio Coptica, Armenica. Versiones vernaculæ. Patrum editiones quinam recenseant. Varia Patrum scripta junctim edita. Μικροπρεσβυτικόν. *Monumenta orthodoxographa. Hæresiologia. Bibliotheca Patrum. Acta Conciliorum. Symbola. Codices Canonum. Bibliotheca Juris Canonici. Epistolæ Pontificum. Liturgiæ Patrum. Antiqua lectio Canisii, & Biblotheca nouantiqua Labbei.*

I.

ANtequam finiamus, addemus nonnulla de editionibus Scriptorum Ecclesiasticorum. Sunt eæ vel veterum, vel recentiorum; ac vtræque vel singulorum pauciorumue, vel plurium junctim. De recentiorum;

rum editionibus non est, cur heic dicamus. Vetustiores aut sacri sunt, sacro Bibliorum codice comprehensi; aut Patres.

II. De Bibliorum variis editionibus, codicibus MSS. ac translationibus post alios prolixe egerunt Voetius l. II. Biblioth. Theolog. c. IV: Meierus l. I. c. I. & l. II. c. II: Hottingerus l. I. c. I, II, III: Waltonus in Differtat. de Linguis Orientalibus, & in Præf. Operis Polyglotti, ac in Prolegomenis ejusdem a c. IV ad finem vsque. De versionibus, etiam Gerhardus in Exegesi, Waltherus in Officina Biblica, Riuetus in Isagoge, & qui præterea locum de Scriptura fusius tractarunt. De Latinis vetustioribus, Sixtus Senensis l. VIII. Bibliothecæ Sanctæ, & peculiari dissertatione Petrus Pithoeus. De Heptaplis Parisiensib9 exstant peculiaris dissertatio Hottingeri, & epistolæ Valerii Flauignii Professoris Parisiensis.

III. Textus Hebraici editiones meliores correctioresque habentur Venetæ Bombergianæ, Antvverpiensis & Lipsiensis Ariæ Montani, Amstelodamensis Menassis Ben Israël in charta quadruplicata, & Josephi Athias ac Nisselii, in octuplicata excusæ. Inter Græcas Noui fœderis, optimæ sunt Parisiensis Roberti Stephani, Wittebergensis Erasmi Schmidii, Heinsiana, & Curcellæana. Veteris autem Testamenti præstantissima censentur Romana, Parisiensis Morini, & nuperæ Anglicanæ. E Polyglottis in pretio habentur Antvverpiensia & Parisina, sed maxime omnium Anglicana Waltoni.

IV. Inter MSS. codices Hebraicos plurimi æstimatur Reuchlinianus, qui hodie penes Marchionem Durlacensem est. Inter Græcos Vaticanus, & Alexandrinus a Cy-

a Cyrillo Lucari Constantinopoli ad regem Angliæ missus. Quorum ille solius Veteris Instrumenti libros, excepta Genesi vsque ad caput XLVII, & Psalmis a CV ad CXXXVIII vsque: hic vtriusque federis libros, continet; nisi quod a Psalmi XLIX versu XX vsque ad versum XII Psalmi LXXX omnia, & Euangelium Matthæi vsque ad caput XXVII in eo desiderantur. Vterque codex ante ∞ CC minimum annus exaratus creditur: neque valde, nisi in minutis quibusdam, & nominibus propriis, discrepant. Vterque etiam proxime ad genuinam LXX viralem versionem accedere dicitur. Quanquam nihilominus sæpius ab ea, prout a veteribus laudatur, dissentiunt.

V. Libri Geneseos, omnium, vt creditur, vetustissimus codex exstat in bibliotheca Cottoniana: Chronicorum antiquus in Cantabrigiensi. Prophetarum minorum XII & Esaiæ codicem vetustissimum habuit Cardinalis Rupifucaldus; qui post ad Jesuitas Parisienses venisse dicitur. Alius apud Card. Barbarinum Romæ exstabat. Quorum omnium discrepantes a Rom. editione lectiones habes in appendice ad Polyglotta Anglicana. Esaiam & Jeremiam asteriscis insignitos habebat Patricius Junius: fragmenta Geneseos, Leuitici, Numerorum, Deuteronomii, Josuæ & Judicum vetustissima, obeliscis & asteriscis signata, Claudius Sarravius. Librum Estheræ e duobus Arundelianis codicibus, cum inter se, tum a Romano & Alexandrino haud parum discrepantibus edidit cum syntagmate de LXX Interpretum versione ante hos annos XVIII Jac. Vsserius. Pars Exodi a capitis XXXII versu XVI vna cum Leuitico & Nu-

meris, & XIII primis versiculis capitis I. Deuteronomii, variisque scholiis & aliorum Interpretum fragmentis, in membranis vetustis scripta reperiũtur in bibliotheca Collegii Paullini Lipsiensis. Nouam Græcæ septuagintaviralis versionis editionem, multo reliquis emendatiorem, pollicitus est Isaacus Vossius. Aliarum Græcarum versionum fragmenta collegit post Carapham, & Nobilium, peculiari opere Jo. Drusius, sed quædam non dum edita habet codex Lipsiensis, quæ alibi, Deo dante, publicabimus.

VI. Legis Mosaicæ Hebræa volumina antiquissima sine punctis exstant Romæ in Vaticana, & Florentiæ in bibliotheca S. Marci; & Bononiæ vnum, ab Esdra, vt volunt, scriptum: cum punctis, Florentiæ in Laurentiana, & alibi. Recentiora passim inueniuntur. Chaldaicarum versionum optimæ sunt editiones Waltoniana & Buxtorfiana. Manuscripta in Vaticana & Florentina Laurentiana bibliothecis exstant. Samariticum Pentateuchum edidere e Parisiensi Harlæi Sancii Morinus in heptaplis Parisiensibus; & emendatiorem e tribus Vsserianis Waltonus. Iidem & versionem Samariticam ejus pentateuchi dederunt. Arabicam habuere Vsserius atque idem Morinus. Syriacas vtriusque testamenti optimas opus Anglicanum exhibet: Noui seorsim emendatissimam dedit D. Gutbierius. Æthiopicam Psalmorum, Cantici Canticorum, & Noui Testamenti habes in eodem opere Anglicano, vna cum Persica Euangeliorum, meliore ea, quam Abrah. Wheloeus dederat. Jonam, Ruth, epistolas Jacobi, Judæ & Joannis, & initium Geneseos Æthiopicæ in Belgio cum Latina versione primi publicarunt Jo. Geor. Nisselius, & Theod. Petræus.

VII,

VII. Latinæ vulgatæ optimæ editiones ſunt, quæ jusſu Gregorii XIII & Clementis VIII Pontificum correctæ ſunt; & Oſiandrinæ, cum emendationibus minori majoriue forma editæ. Gothicam veterem Euangeliorum nuper publicarunt Franc. Junius & Marſchallerus cum notis. Coptica & Armenica Romæ habentur: & hujus editio nuper ex Belgio exſpectabatur. E recentioribus laudari præ reliquis merentur Latina Ariæ Montani, Germanica B. Lutheri cum notis Vinarienſium Theologorum, aut Dan. Crameri; Gallica & Italica Jo. Diodati; Anglica & Danica nuperrima, & Belgica jusſu Federati Belgii Ordinum adornata.

IIX. Singulorum pauciorumue Græcorum Latinorumq; Patrũ e ſex priorib9 ſæculis meliores ac recentiores editiones plerasque, non tamen omnes jamtum vulgatas, diligentisſime recenſuit Hottingerus lib. II biblioth. Theolog. cap. IV & V. Reliquos magnam partem Labbeus & Miræus indicabunt. ceteræ propria induſtria ſupplendæ ſunt. Latinorum plerumque meliores ſunt Baſileenſes Eraſmi; ſed auctiores fere Pariſinæ. Græcorum optimæ, quas dedere Pariſienſes, & Angli.

IX. Plures autem, immo plurimos, junctim exhibent (I) Μικροπρεσβυτικὸν, veterum quorundam Theologorum, qui aut tempore Apoſtolorum aut non multo poſt vixerunt, ſcripta nulla temporum ratione habita complectens, editumque Baſileæ, anno ∞IↃL. (II) *Monumenta Patrum orthodoxographa*, ſiue Theologiæ ſacroſanctæ ac ſincerioris ſidei Doctores numero circiter LXXXV, partim Græci, partim Latini, in claſſes & tomos VII (Epiſtolarum ſcilicet, hiſtoriarum ſacrarum, gnomologiarum,

exegeticorum, dogmaticorum, demegoriarum, & apologeticorum) diſtributi, ac poſt priorem editionem anni cIↃ IↃ LV, quæ LXVI auctores ſolo temporum ordine diſpoſitos continebat, denuo Baſileæ anno ∞ IↃLXIX duobus voluminibus publicati. (III) *Hæreſiologia*, octodecim ſcriptorum ſacrorum opuſcula continens, itidem Baſileæ excuſa anno ∞ IↃLVI. (IV.) *Bibliotheca SS. Patrum* variæ editiones. Prima, cura *Margarini Bignæi* Theologi Pariſienſis, anno ∞ IↃLXXVI Lutetiæ edita, octo tomis ſupra ducentos ſcriptores complectitur; in claſſes IX, epiſtolarũ, hiſtoriarum, moralium, liturgiarum, diſputationum contra hæreſes, commentariorum, homiliarum, poëmatumque ſacrorum diſtributa. Huic triennio poſt appendix acceſſit. Secunda editio ibidem anno ∞ IↃ LXXXIX. IX tomis; ejusque auctarium duobus voluminibus anno ∞ IↃC X prodiit. Hanc paullo poſt Pariſienſis tertia, & anno cIↃ IↃ C XIIX Colonienſis octodecim tomis conſtans, nec argumenti varietate diſtincta, ſed ſeriem temporis obſeruans, ſubſequuta eſt. Quartam Pariſienſem Fronto Ducæus adornauit, ac duobus tomis Græcolatinis auxit. Prodiit anno a morte ejus proximo, h. e. ∞ IↃ C XXIV. Quinta aliquot ſcriptoribus aucta, Morelliana dicitur: cui Franciſcus Combefiſius anno ∞ IↃ C XLIIX *auctarium* tomis duobus, & anno ſuperiore *Nouum auctarium* adjecit. Totum opus nunc denuo Lutetiæ excudi dicitur.

X. Varia quoque ſcripta eccleſiaſtica, nec ſolum ſingulorum Patrum, ſed integrarum eccleſiarum, continent (V) Acta, canones, decreta conciliorum, Epiſcoporum, Pontificum, Imperatorum de rebus ſacris. Quo perti-

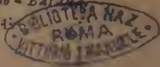
pertinent (I) *Acta Conciliorum* omnium, e diuersis bibliothecis collecta, & a Petro Crabbe duobus; a Laur. Surio quatuor; a Dominico Nicolino quinque; a Seuerino Binio octo tomis edita: denique Conciliorum omnium collectio regia Lutetiæ Parisiorum XXXVII voluminibus cum Indice separatim excuso, anno ∞ IↃ C XXXVI excusa, cui cum Decretalibus Romanorum Pontificum epistolis inserta sunt concilia Gallicana J. Sirmondi, Hispanica Garsiæ Loaisæ, Anglicana Henr. Speelmanni, Lemouicense e bibliotheca Thuana editum, Florentinum Horatii Justiniani cum ejusdem notis, &c. denique Concilia omnia, nuperrime a Labbeo & Cossartio vulgata. Itemque *Concilia generalia ecclesiæ catholicæ* Græcolatina, Romæ anno ∞ IↃ C VIII jussu Sixti V edita. Præterea Acta conciliorum singulorum, vt Nicaëni, Ephesini, &c. ordine alphabetico recensita ab Hottingero biblioth. theolog. lib. III cap. I sect. III. (II.) *Symbola* veteris ecclesiæ a D. Calixto aliisque junctim edita. (III.) *Codices Canonum*; Ecclesiæ orientalis Græcus, a Jo. Tilio & El. Ehingero publicatus; ecclesiæ Romanæ Latinus, a Jo. Wendelstino primum editus, post Parisiis recusus cum breuiario Cresconii; Ecclesiæ vniuersæ, & Carthaginiensis, Græcolatini; ac Latinus Dionysii Exigui, a Chr. Justello editi; duo priores etiam cum commentariis Th. Balsamonis & Joannis Zonaræ a Frontone Ducæo Parisiis anno ∞ IↃ C XX. Eundem canonum ecclesiæ vniuersæ codicem correctiorem, cum Dionysiano & illo Ecclesiæ Carthaginiensis, & prisca canonum editione Latina antea inedita; breuiariis Fulgentii Ferrandi ac Crisconii; Martini Bracarensis collectione canonum orientalium, Crisconii Concordia cano-

canonum, & Græcis canonum collectoribus, Joanne Antiocheno, Joanne Scholaſtico, Alexio Ariſtino, Simeone Logotheta, Photio cum commentario & paratitlis Balſamonis, variisque Synodicis, cum notis variorum, ſub titulo *Bibliothecæ Juris Canonici veteris* ante hos annos XII Lutetiæ publicarunt Guil. Voellus & Henr. Juſtellus. (IV) *Epiſtolæ decretales* Pontificum ab Iſidoro aliisque ſiue editæ ſiue confictæ.

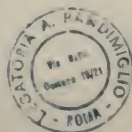
XI. Huc etiam (VI) referri debent *Liturgiæ Variæ*, a Claudio de Sainctes, G. Casſandro, Jac. Pamelio, aliisque editæ. Itemque (VII) opus *Antiquæ lectionis* ab Henricô Caniſio ſex voluminibus, & nuper titulo *Bibliothecæ Nouantiquæ*, auctius a Phil. Labbeo publicatum, in quo varia monumenta veterum, antea fere inedita, & notis illuſtrata continentur. Sed de his pro inſtituti ratione ſatis, ac fortaſſe plus ſatis.

Addenda & emendanda.

Pagina 3. lin. 19. lege *delegationum* P. 4. lin. 6. *præter Interpretes Taciti, Chr. Forſtnerum, Scip. Ammiratum.* P. 9. lin. 9. *facere.* P. 11. lin. 12. *de repub.* Pag. 14. lin. 13. poſt *tractant.* adde: *Nonnulli & de ſingulis ſolummodo exponunt.* P. 19, lin. 21. poſt *Poſſeuinus.* adde: *Plures congesſit in ſua ſacra Bibliothecarum arcana Theoph. Spizelius.* P. 22. lin. 1. *Pariſienſi.* P. 32. lin. 23. *primitiuæ.* lin. vlt. *Riuero.* P. 36. lin. antepenult. *ſcriptorum.* P. 38. lin. 12. *de ſingulis.* lin. 26. *in Bibliotheca.* Pag. eadem dele illa in margine adpoſita, *in præfat. diſſ. de Sript. eccleſiaſt.* & repone pag. ſeq. in margine. §. 5. Pag. 41. lin. 20. *Cheſneuxius.* Pag. 42. lin. 24. *Laur. Beyerlingi.* Lin. 28. poſt *Virorum.* inſere: *Th. Bezæ Icones Virorum illuſtrium.* Pag. 44. lin. 6. *cujus.* lin. 7. *cui pasſim dies emortuales Sanctorum Pontificum.* Pag. 46, lin. 22. *Origines.* lin. 23. *de politia eccl.* pag. 51. lin. 4: *quoad primum.* Ibid. lin. 6. poſt *opinor,* adde: *Huc etiam ſpectant, quæ de Pſeudepigraphis Apoſtolicis, deque epiſtolis Ignatii, & ſcriptis Dionyſii Areopagitæ docte ſcripſit Jo. Dallæus, plura hoc genus additurus, ſi diutius vixiſſet.* ibid. lin. 23. lege, *quam profanos complexam,* Pag. 53. lin. 21: *Lugduno-Batavum.* Pag. 54. lin. 22: *Anton. de Yepez.* Pag. 56. lin. 24: *Sed hi omnes.*

F I N I S.

GATORIA A.
DIMIGLIO
ROMA